Lecția	Pag.
Introducere în Studiul I.B.O.R	1
Începuturile creștinismului pe teritoriul Patriei Noastre	2
Mărturii care atestă vechimea creștinismului la români	4
Martiri creștini în ținuturi dunărene la sfârșitul secolului IV	6
Dovezi arheologice despre răspândirea creștinismului în Dacia	8
Organizarea bisericească în ținuturi Dunărene până la sfârșitul sec. VI	10
Creștinismul pe teritoriul Patriei Noastre în sec. VII-XI	12
Biserica Ortodoxă din Transilvania sec. X-XIII	13
Viața bisericească a românilor din teritoriile extracarpatice secolele XI-XIII	15
Începuturile Mitropoliei Moldovei	16
Biserica ortodoxă din Transilavnia în secolele XIV-XV	18
Începuturile Mitropoliei Țării Românești	19
Mănăstirile ortodoxe din Țara Românescă și Moldova în sec. al XIV-lea	21
Biserica din Țara Românească în secolul XV	22
Arta şi cultura bisericeacă din Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare	23
Biserica Ortodoxă Română din Țara Românească sec. XVI	25
Biserica Ortodoxă la sfârșitul sec. XVI începutul sec. XVII	26
Biserica Ortodoxă din Transilvania în sec. XVI	27
Tiparul în Țara Românească în secolul al XVI-lea	28
Tiparul în Transilvania în secolul XVI-lea	29
Diaconul Coresi și activitatea sa tipografică	30
Biserica Ortodoxă din Țara Românească în timpul domniei lui Matei Basarab	31
Biserica din Moldova în timpul lui Vasile Lupu. Mitropolitul Varlaam	33
Mitropolitul Petru Movilă. Sinodul de la Iași	34
Biserica Ortodoxă din Transilvania în prima jumătate a sec. XVII	36
Biserica Ortodoxă din Transilvania din a doua jumătate a sec. XVII	37
Biserica Ortodoxă din Țara Românească în timpul stăpânirii lui Constantin Brâncoveanu	39
Mitropolitul Dosoftei	41
Mitropolitul Antim Ivireanul	43
Dezbinarea religioasă a românilor din Transilvania 1698-1701	45
Proteste împotriva Unirii de la 1701	47
Biserica Ortodoxă din Țara Românească în sec. XVIII	48

Episcopia Râmnicului în sec. XVIII	**50**
Biserica Ortodoxă din Moldova în sec. XVIII (1711-1821)	**52**
Viața mănăstirească în Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a sec al XVIII-lea	**54**
Biserica Ortodoxă din Țara Românească în prima jumătate a sec. XIX	**56**
Lupta clerului și credincioșilor din Transilvania pentru apărarea Ortodoxiei	**58**
Mitropolitul Veniamin Costachi	**60**
Mitropolitul Andrei Șaguna	**63**
Biserica Ortodoxă din România în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza	**65**
B.O.R între 1866-1918. Recunoașterea Autocefaliei	**67**
Patriarhii României	**69**

Introducere în Studiul I.B.O.R

1. **Obiectul I.B.O.R** – **Istoria bisericii ortodoxe române cercetează și expune începuturile creștinismului pe teritoriul patriei noastre**.
2. **Organizarea B.O.R**
3. **Mișcările culturale și artistice care s-au desfășurat în cadrul bisericii.**
4. **Viața și activitatea vlădicilor mai însemnați**.
5. **Trecutul preoțimii și participarea ei la luptele poporului pentru dreptate socială și libertate națională**.
6. **Legăturile B.O.R cu bisericile ortodoxe surori și cu statul în cursul veacurilor**.
7. **Monumentele de artă bisericească**.

Definiție

Istoria B.O.R este disciplina care cercetează critic și înfățișează sistematic viața creștina la români, adică apariția și dezvoltarea pe care a luat-o B.O.R în cursul veacurilor pe teritoriul patriei noastre.

Însemnătatea studiului I.B.O.R reiese din însăși rolul pe care l-a îndeplinit biserica în viața credincioșilor noștri.

1. Biserica a avut și are un rol **religios-moral** acela de a sădi în sufletele credincioșilor credința în Dumnezeu și dragostea față de aproapele îndemnându-i să fie întru toate urmăritori a-i învățăturilor Mântuitorului.
2. Biserica a avut un însemnat rol **cultural**. Cele dintâi cărți scrise și tipărite mai întâi în slavonă, apoi în românește, fiind cărți de slujbă și de învățătură bisericească, au apărut în biserică. Primele lucrări, dar și primele lucrări cu caracter laic au ieșit tot din osteneala unor slujitori ai bisericii. Primele școli au fost fie în tinda bisericilor, fie a mănăstirilor. O contribuție însemnată a avut biserica și la dezvoltarea artei românești.
3. Biserica noastră a organizat în trecut și astăzi așezăminte de asistență socială.

Scopul Studiului I.B.O.R

Cunoașterea trecutului bisericii trebuie să constituie pentru viitorii slujitori ai bisericii un imbold pentru a munci cu mai multă râvnă ca să fie la înălțimea înaintașilor ale căror exemple vrednice de urmat ni le înfățișează Studiul I.B.O.R.

Literatura I.B.O.R

În Studiul I.B.O.R înafară de izvoare se pot consulta diferite cărți, studii, articole despre istoria bisericii noastre. Prima lucrare de I.B.O.R a fost scrisă de Samuil Micu în manuscris, a doua de Petru Maior 1813. Tot în secolul XIX Filaret Scriban la Iași, Ilarion Pușcariu Sibiu. La începutul veacului nostru marele istoric Nicolae Iorga (1871-1940) a publicat I.B.O.R în două volume pentru studenții institutelor teologice. Patriarhia Română a publicat un manual de I.B.O.R pentru institutele teologice elaborat de profesorii Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa și Alexandru Filipașcu. În 1972 a apărut manualul de I.B.O.R pentru seminarii după care mai multe ediții și manualul de I.B.O.R pentru studenți în trei volume având semnătura preotului profesor doctor Mircea Păcurariu.

Concluzie

Din cele expuse am văzut care este importanța Studiului I.B.O.R precum și îndatorirea ce se impune fiecărui slujitor al altarului și bisericii noastre ca inspirându-ne din faptele mari ale înaintașilor să-și slujească cu tot mai multă dragoste biserica și neamul.

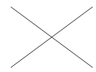
Începuturile creștinismului pe teritoriul Patriei Noastre

După pogorârea Duhului Sfânt și întemeierea bisericii creștine în ziua Cincizecimii apostolii Domnului și apoi ucenicii lor au început lucrarea de propovăduire a noii învățături creștine potrivit poruncii date de Mântuitorul însuși înainte de înălțarea Sa la cer (Matei 28, 19). Despre lucrarea misionară a sfinților apostoli avem puține știri în schimb avem știri despre bogata activitate misionară a sfântului apostol Pavel, desfășurată printre neamurile păgâne știri ce ni-le oferă Faptele Apostolilor.

Sfântul Apostol Pavel în Sudul Dunării

Răspândirea creștinismului în Peninsula Balcanică s-a făcut de către Sfântul Apostol Pavel și de ucenicii săi lucru pe care îl afirmă el însuși în unele epistole ale sale. Astfel în epistola către Romani scrisă în anul 58 arată că „a împlinit propovăduirea Evangheliei lui Hristos până în Iliria" (Romani 15, 19). În anii 65-66 a petrecut o iarnă în Nicopolea Epirului în Grecia unde îl chema și pe ucenicul său Tit episcopul Cretei (Tit 3, 12). În toamna anului 66 îl informa pe Timotei episcopul Efesului că Tit propovăduiește cuvântul lui Dumnezeu în Dalmația (II Timotei 4, 10).

Răspândirea creștinismului în Sciția

Potrivit tradiției consemnată de istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea pe la anul 324 sfântul apostol Andrei a predicat Evanghelia în Sciția (știre preluată de la Origen). Tradiția mai târzie afirmă că el a trecut din Asia în Sciția Mare (Sudul Ucrainei de azi), apoi în Sciția Mică (Dobrogea de azi) unde a predicat în orașele grecești de pe țărmul Mării Negre iar de aici s-a îndreptat spre Sud în Grecia unde a murit ca martir fiind răstignit pe o cruce în formă de în orașul Patras. Deci ar însemna că o parte din teritoriul patriei noastre a fost evanghelizat de Sfântul Apostol Andrei pomenit pe 30 noiembrie. Ca și ceilalți apostoli va fi rânduit și el episcopi și preoți care să-i continue lucrarea de creștinare.

Răspândirea creștinismului în Dacia

După cucerirea Daciei de către oștile împăratului Traian în anul 106 ea a fost transformată în provincie romană. Aici au fost aduși coloniști din toate părțile întinsului imperiu Roman și fără îndoială că între coloniștii aduși vor fi fost și creștini; căci în aceste părți creștinismul a fost cunoscut prin însăși predica sfinților apostoli. Pentru paza militară a noii provincii împăratul Traian a adus aici mai multe unități militare. Printre soldați vor fi fost și creștini care după eliberarea lor din armată se căsătoreau și se stabileau aici punând bazele unor familii creștine; ca dovadă că între martiri vom întâlni și ostași din armata romană. Un alt factor care a contribuit la răspândirea creștinismului în timpul stăpânirii romane în Dacia (106-271) a fost cel economic. În Dacia veneau numeroși negustori din diferite părți ale imperiului roman îndeosebi din orașele grecești de la Marea Neagră, din Asia Mică și din insulele grecești. Între aceștia au fost și creștini care au făcut cunoscută noua învățătură celor cu care veneau în contact în Dacia. Pe la mijlocul secolului III apar în Dacia-Traiană goții popor de origine germanică. În cursul expedițiilor lor în Asia Mică și în Balcani au luat numeroși captivi din acele regiuni între care erau și creștini pe care i-au adus în părțile noastre. În unele din aceste expediții au adus și preoți care au răspândit apoi cuvântul lui Dumnezeu între ei lucru confirmat de mai mulți istorici. Desigur acești preoți vor fi propovăduit și între locuitorii Daciei.

Concluzie

Căile prin care a pătruns creștinismul pe teritoriul Patriei Noastre sunt:

1. Sfântul Apostol Andrei;
2. Coloniști;
3. Soldați;
4. Negustori;
5. Goți.

Mărturii care atestă vechimea creştinismului la români

A. **Mărturii ale unor părinți și scriitori bisericești**;
B. **Lingvistice**;
C. **Martiri**;
D. **Mărturii arheologice**;
E. **Organizarea bisericească**.

Mărturii ale unor părinți și scriitori bisericești

Pe lângă argumente de ordin logic mai avem și câteva mărturii ale unor scriitori bisericești din primele secole privind răspândirea creștinismului în Dacia. Astfel Sfântul Iustin Martirul și Filozoful (165) scria că „nu există nici un neam la care să nu se facă rugăciune în numele lui Hristos”. Apologetul latin Tertulian mort la 240 scria că „Hristos stăpâneşte şi în ţinuturile sarmaților,dacilor, germanilor, sciților”. Cam în acelaşi timp marele teolog Origen din Alexandria mort la 254 scria că „foarte mulţi dintre daci, sarmaţi şi sciți nu au auzit cuvântul evangheliei” înseamnă că o parte din ei totuşi îl auziseră.

Argumentul lingvistic

Un argument puternic pentru vechimea creştinismului la daco-romani este şi cel lingvistic. Numeroase cuvinte cu înţeles bisericesc din limba noastră sunt de origine latină. Îndeosebi cele care privesc noţiunile de bază ale credinţei, căci termenii legaţi de organizarea bisericii i-am luat mai târziu de la slavi în perioada convieţuirii cu ei (secolele VI-X).

1. Termeni din lumea romană păgână adoptaţi la nouă credinţă

- **Cuvântul Biserică** – de la latinescul bazilica la romani local de judecată şi după 313 împăratul Constantin a cedat aceste localuri creştinismului pentru săvârşirea cultului.
- **Dumnezeu** – de la Domine Deus veche invocaţie păgână adoptată şi de creştinism.
- **Floriile** – poartă numele unei sărbători păgâne de primăvară Floralia o sărbătoare a florilor apropiată ca dată de intrarea Mântuitorului în Ierusalim.
- **Rusaliile** – poartă numele vechii sărbători păgâne Rozalia sărbătoare a pomenirii morţilor când înfloreau trandafirii.

2. Termenii cu înţeles exclusiv creştin

- **A ajuna** – latinescul adjunare;
- **Altar** – latinescul altare;
- **Creştin** – cristianus;
- **A crede** – credere;
- **A cununa** – coronare;
- **Cruce** – crux, crucix;
- **A cumineca** – cuminecatură, comunicare.

3. Unii termeni de credinţă au fost făuriţi pe loc cu ajutorul poporului de limbă latină

- **Împărăţia lui Dumnezeu**;
- **Făcătorul lumii**;
- **Treime**;
- **Înviere**;
- **Răscumpărare**;
- **Iertare**.

Toţi aceşti termeni de origine latină sunt complet deosebiţi de cei folosiţi de Biserica Apuseană.

4. Unele cuvinte sunt de origine grecească pătrunse în limba noastră într-un timp care nu se poate determina precis

- ✓ **Apostol**;
- ✓ **Har**;
- ✓ **Mir**;
- ✓ **Icoană**;
- ✓ **Liturghie**;
- ✓ **Azimă**;
- ✓ **Tămâie**;
- ✓ **Smirnă**;
- ✓ **Candelă**;
- ✓ **Episcop**;
- ✓ **Diacon**;
- ✓ **Călugăr**;
- ✓ **Sihastru**;
- ✓ **Mănăstire**.

Mai târziu au pătruns cuvinte slave privind organizarea bisericească şi a cultului.

Martiri creștini în ținuturi dunărene la sfârșitul secolului IV

Din secolul IV avem mărturii prețioase asupra răspândirii creştinismului pe teritoriul patriei noastre adică în Dacia propriu-zisă. După apariția creştinismului mai mulți împărați romani începând cu Nero din anul 64 au dezlănțuit persecuții împotriva creştinismului.

1. **Martiri creștini în Sudul Dunării**
   Printre cei care au suferit moarte martirică pentru Hristos și Evanghelie sunt și mulți strămoși ai noștri daco-romani ale căror nume le cunoaștem din actele martirice ale timpului însă cei mai mulți au rămas necunoscuți. O victimă a persecuțiilor lui Dioclețian a fost preotul daco-roman Montanus și soția sa Maxima. Ei au suferit în oraşul Sirmium (Sremska Mitrovica de azi) din porunca guvernatorului fiind aruncați în râul Sava. Tot aici și în acelaşi an au fost omorâți episcopul Irineu și diaconul său Dimitrie precum și 40 de creștini înecați în râul Sava. Apoi prin 307-314 au fost înecați în Dunăre diaconul Ermil și temnicerul Stratonic pomeniți la 13 ianuarie.
2. **Martiri în Durostorum și împrejurimi**
   În părțile Răsăritene ale Bulgariei de azi întâlnim un număr însemnat de martiri creștini din rândul daco-romanilor. Astfel în orașul Durostorum Pasicrat și Valentin au fost decapitați la 24 aprilie 298 pentru că au refuzat să aducă jertfă zeilor; iar la 8 iunie 298 soldații Marcian și Nicambru cu alți 47 de soldați. La 28 aprilie 304 au fost martirizați 3 țărani într-o localitate de lângă Durostorum. Sub împăratul Iulian Apostatul a primit moarte martirică soldatul Emilian ars pe rug la 18 iulie 362 pentru că a distrus idolii din templul păgân.
3. **Martiri din Sciția Mică (Dobrogea)**
   La 7 martie 304 a suferit moarte martirică însuși episcopul Efrem din Tomis iar prin 319 până la 323 episcopul Tit sub împăratul Liciniu (exemplu: Macrobiu, Gordian, Heli, Lucian, Zodic, frații Argeu; în cetatea Axiopolis sunt menționați 3 martiri Chiril, Chindeas și Tasios; la Harmiris au fost decapitați la sfârșitul secolului III preotul Epictet și țăranul Astion).
4. **Martiri de la Niculițel**
   Săpăturile arheologice de la Niculițel din 1971 au dus la descoperirea unei bazilici unde sub altar s-a descoperit o criptă cu moaștele a 4 martiri Zoticos, Attalos, Kamasis și Ffilipos care au pătimit sub împăratul Dioclețian 304-305. Mai târziu s-a descoperit moaștele a încă 2 martiri. Sunt singurele moaște descoperite pe teritoriul patriei noastre.
5. **Martiri în Dacia Traiană**
   În urma retragerii administrației romane din Sudul Dunării Dacia a fost ocupată de goți. Aceștia cunoscuseră creștinismul mai de mult și au adus captivi în Dacia dintre care mulți creștini. Numărul creștinilor dintre goți era în continuă creștere având și un început de organizare bisericească. La sinodul I Ecumenic a luat parte și episcopul Teofil „zis al Goției" fără să ştim dacă era got sau daco-roman. Ceva mai târziu se face amintire de un alt episcop al Goţiei Ulfila care a tradus biblia în limba gotică. După mărturia biografului său Ulfila a predicat nu numai populației gotice ci și celor de limbă latină şi greacă. Din pricina răspândirii creştinismului între goţi regele lor Atanaric a dezlănţuit o persecuţie împotriva creştinilor. Atunci în 369 au suferit moarte martirică numeroşi creştini printre care Nichita ars de viu într-o zi de 15 septembrie apoi sfântul Sava care după mari suferinţe a fost înecat în râul Buzău în a cincea zi de Paşti la 12 aprilie 372, având 38 de ani.

Concluzie

Dacă în secolele anterioare creştinismul era cunoscut sporadic în secolul al IV-lea se generalizează.

Dovezi arheologice despre răspândirea creștinismului în Dacia

După retragerea administrației romane din Dacia, ea a rămas sub dominația goților, iar după plecarea lor s-au așezat aici rând pe rând hunii, gepizii și avarii. Partea de Sud a Munteniei și Olteniei a fost reocupată de împăratul Constantin cel Mare. După retragere, dar mai ales după edictul de la Milan din 313 creștinismul s-a putut răspândi liber în Dacia câștigând tot mai mulți adepți daco-romani pentru noua învățătură a lui Hristos. Răspândirea creștinismului pe teritoriul de azi al patriei noastre este confirmată între altele de numeroase mărturii arheologice. Dintre acestea amintim câteva obiecte paleo-creștine din cele mai reprezentative.

I. <u>Obiecte paleo-creștine descoperite în Transilvania</u>

1. **<u>Tăblița de la Biertan</u>**
   În 1775 s-a descoperit în satul Biertan o tăbliță votivă de bronz dreptunghiulară, cu o lungime de 32,5 cm pe care este săpată o inscripție latină „Ego Zenovius votum po sui” <=> „Eu Zenoviu am pus ofrandă”. În partea de jos a tăbliței se atârna un mic disc cu diametrul de 19,5 cm cu monogramul lui Hristos XP. De acest disc se atârna un obiect, probabil o candelă. Inscripția este din sec. IV lucru dedus din forma literelor dar și din monograma care se folosea la începutul sec. IV.
2. **<u>Gema de la Potaissa (gemma – latinesc = o piatră prețioasă sau semiprețioasă)</u>**
   În prima jumătate a secolului trecut s-a găsit la Turda o pietrică din Onix aproape ovală de mărimea unei pietre de inel cunoscută sub numele de „Gema de la Potaissa”. Pe această pietricică este sculptată scena bunului păstor. Pe un mic postament este un bărbat în picioare îmbrăcat în tunică cu un miel pe umăr, iar altul la picioarele sale cu privirea în sus. În stânga este un copac cu două crengi înclinate deasupra păstorului, iar pe ramură o pasăre. În dreapta este o corabie din care cade un om înaintea unui monstru marin.

   <u>Simbolismul</u>

   Bărbatul este Păstorul cel Bun având alături pomul vieții, pasărea este simbol al Duhului Sfânt, iar bărbatul aruncat din corabie este Iona înghițit de schit. În jurul corăbiei se află în grecește inscripția creștină „Iisus Hristos fiul lui Dumnezeu Mântuitorul”. Și această gemă este tot din sec. IV, fiind un exemplar destul de rar pe care se află atâtea scene, dar gema nu se mai păstrează.
3. **<u>Gema din Budapesta</u>**
   Este asemănătoare celei de la Potaissa și se află la muzeul național maghiar din Budapesta.
4. **<u>Piatra funerară de la Cluj</u>**
   În 1927 s-a descoperit la Cluj o lespede de piatră cu inscripții latine păgâne. Mai târziu lespedea a fost folosită mai târziu de un creștin care a săpat o cruce în mijlocul pietrei în sec. IV.

5. **Opaițe creștine**
   În Transilvania s-au descoperit câteva opaițe de lut cu caracter creștin având imprimat pe ele crucea. Se găsesc la muzeul Brukenthal Alba Iulia, Cluj.
6. **Un inel din aur** descoperit în 1841 la Băile Herculane pe care este săpat un delfin, iar deasupra lui un păun simboluri specific creștine. E de proveniență orientală din sec. III-IV. Se găsește la Viena. Tot în Banat s-a găsit un inel de bronz în formă de cruce în râul Caraș. Un inel de bronz cu cruce la Timișoara, un opaiț de bronz în formă de pește la Lipova.

II. Obiecte paleo-creștine în Oltenia

Bazilica de la Sucidava azi celei pe Dunăre la 3 km de la orașul Corabia. Sucidava însemnat centru comercial și militar a rămas în stăpânirea romană și după retragerea Aureliană. În apropierea zidului cetății romane s-au scos la iveală resturile unor bazilici din sec. V-VI cea mai veche bazilică din Nordul Dunării. S-au descoperit și câteva obiecte creștine printre care un fragment de amforă de lut gălbui pe care se află o inscripție grecească „Maria a născut pe Hristos Fiul lui Dumnezeu" și numele preotului Lukonochos numele celui mai vechi preot cunoscut în Dacia Romană slujitor al bisericii din Sucidava sec. VI.

III. Urme paleo-creștine în Dobrogea

1. **Inscripții**
   Dintre cele aproximativ 100 de inscripții creștine din sec IV până la VI mai ales pe monumente funerare mai mult de jumătate provin de la Tomis restul de la Calatis, Histria de astăzi. Toate aceste inscripții sunt însoțite de semnul crucii, monograma lui Hristos și de unele reprezentări simbolice peștele, porumbelul și altele.
2. **Bazilici**
   În centrele vechi romane și grecești din Dobrogea au fost identificate peste 30 de bazilici paleo-creștine. Astfel la Tomis s-au descoperit ruinele a șase bazilici din sec. IV-VI. La Histria ruinele a șapte bazilici sec. V-VI. S-a mai descoperit o bazilică pe malul drept al Dunării în satul Izvoarele în sec. IV-VI. Una din cele mai vechi bazilici ale Dobrogei (cu absidă circulară „altar", naos și pronaos).
3. **Alte obiecte creștine**
   O gemă din sec V-VI care conține cuvântul simbolic pește precum și reprezentarea lui Hristos răstignit pe cruce între cei 12 apostoli. Un disc de argint aurit care a aparținut episcopului Paternus din Tomis. Are monograma lui Hristos precum și literele Alfa și Omega. Se găsește la muzeul Ermitaj.

Concluzie

Din înșirarea acestor mărturii arheologice se desprinde constatarea că în sec. IV-VI creștinismul prinsese rădăcini adânci în Dacia-Traiană și în Sciția.

Organizarea bisericească în ținuturi Dunărene până la sfârșitul sec. VI

Încă din prima jumătate a sec. IV în provinciile Romane Sud Dunărene se constată o organizare bisericească temeinică cu numeroase episcopate care desfășurau o bogată activitate misionară.

Episcopi din provinciile Dunărene la Sinodul I Ecumenic

Între cei 318 părinți de Sinodul I Ecumenic patru au fost din provinciile Dunărene. Chiar Arie a reușit să câștige la erezia sa doi episcopi din aceste părți.

Sinoade locale în Sudul Dunării

În urma neînțelegerilor pricinuite de arieni au fost nevoie de convocarea unor sinoade locale care să trateze problemele teologice controversate.

Sinodul de la Sardica (Sofia) 343 unde au participat peste 170 de episcopi dintre care peste 30 din provinciile Romane Dunărene. Alt Sinod s-a ținut la Sirmium (Mitrovița) 351 a combătut arianismul și macedonismul.

Episcopii în Sudul Dunării

Episcopia din Sirmium unde a păstorit Sfântul Irineu mort ca martir în 304, Episcopia din Remesiana unde a păstorit Sfântul Niceta din neam daco-roman.

Arhiepiscopia Iustiniana Prima

În anul 535 împăratul Iustinian a ridicat în satul său natal un nou oraș cu numele Iustiniana Prima astăzi Tsaricin Grad (Iugoslavia). Aici a înființat o arhiepiscopie care a fost desființată în anul 602.

Episcopia Tomisului

Singura episcopie cunoscută pe teritoriul de azi al patriei noastre în primele secole creștine este ce a de Tomis aflată sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol. Primul episcop de Tomis a fost Efrem mort ca martir la 7 martie 304. Actele martirice vorbesc și despre episcopii Evangelicus și Tit morți ca martiri. În anul 369 avem știri mai sigure despre existența episcopului Vetranion (Bretanion). Acestuia i-a urmat episcopul Gherontie care a participat la Sinodul II Ecumenic care a fost dat ca exemplu pentru credința sa de împăratul Teodosie. În 392 întâlnim ca episcop la Tomis pe Teotim I un om învățat care a scris în grecește și care a murit într-o zi de 20 aprilie, fără să cunoaștem anul și fiind trecut în rândul sfinților. Urmașul său a fost Timotei care a luat parte la Sinodul III Ecumenic semnând și el osândirea ereticului Nestorie. Lui i-a urmat episcopul Ioan care a scris în latinește. Apoi episcopul Alexandru care a participat la un Sinod din Constantinopol din 449 împotriva lui Eutihie, semnând apoi și hotărârile sinodului IV ecumenic. A urmat în scaun episcopul Teotim II. Abia peste o jumătate de secol întâlnim un nou episcop de Tomis Paternus nume cunoscut după inscripția discului de argint aurit 518. În 520 i-a parte la lucrările Sinodului Patriarhal din Constantinopol semnând ca „mitropolit al provinciei Sciția” ceea ce duce la presupunerea că acum ar fi existat în provincia Sciția și alte episcopii. Ultimul episcop cunoscut în Tomis este Valentinian teolog învățat la mijlocul sec. VI. La Sinodul V Ecumenic din 553 n-a luat parte, dar i s-a menționat numele. Potrivit știrilor pe care le avem din două

liste de episcopi una din 650, alta din 821 la Tomis era amintită o arhiepiscopie autocefală. Nu știm care au fost episcopii care au urmat lui Valentinian și cât a mai existat.

Aportul bisericii din Dobrogea la dezvoltarea culturii teologice

Sfântul Ioan Casian care a fost hirotonit diacon de Sfântul Ioan Gură de Aur. În tinerețe a stat vreo 10 la mănăstiri prin Egipt, apoi a ajuns la Roma și apoi a ajuns în Franța unde a întemeiat o mănăstire de călugări și una de călugărițe la Marsilia unde a trăit până în 435 (prăznuit la 29 februarie). Are trei lucrări teologice: „Despre așezămintele mănăstirești de obște", „Convorbiri cu Părinții" și „Despre întruparea Domnului".

Dionisie Exiguul (cel Mic), în jurul anului 500 s-a dus din părțile Dobrogei la Roma și a trăit într-o mănăstire până în jurul anului 545. De la el au rămas câteva traduceri din scriitori bisericești greci în latinește precum și câteva colecții de canoane. El a pus bazele erei creștine numărând pentru prima dată anii de la nașterea lui Hristos (cu o greșeală de 4 ani).

Creştinismul pe teritoriul Patriei Noastre în sec. VII-XI

După retragerea administraţiei romane, Dacia a rămas în stăpânirea popoarelor migratoare: goţi, huni, iar mai târziu gepizi şi avari. Dar dintre toate popoarele migratoare doar slavii au avut influenţă asupra formării poporului român şi a limbii române.

Migraţia slavilor

Ei s-au aşezat aici începând cu sec. VI, venind din părţile Poloniei răsăritene şi Ucrainei de azi. Slavii aşezaţi în N Dunării au dispărut încetul cu încetul, până ce au fost asimilaţi în masa daco-romană, adică în sec. VII-X. Slavii ne-au influenţat sub raportul limbii, a organizării sociale şi de stat, sub raport cultural şi bisericesc. De aceea s-a spus că nu poate fi vorba de poporul român decât după ce slavii aşezaţi aici au fost asimilaţi de daco-romani. Ne-au rămas de la slavi cuvinte în toate ramurile care au intrat în limba noastră.

Rituri slave la români

În această perioadă s-a introdus şi la strămoşii noştri ritul slav adică limba veche slavă în cult păstrată de B.O.R până în sec. XVII, folosită şi ca limbă oficială a statului. Toate actele interne şi exterioare erau scrise în slavoneşte.

Termeni bisericeşti de origine slavă

Simbioza slavo-românească a dus la introducerea în limba noastră a numeroase cuvinte privind cultul şi organizarea bisericească exterioară: blagoslovenie (binecuvântare), cazanie, ceaslov, jertfă, maslu, molifţă, pomană, post, pravilă, praznic, predoslovie, prohod, tipic, taină, prapur, schit, strană, troiţă, utrenie, vecernie, dveră, mitră, odăjdii, precum şi mucenic, duhovnic, vlădică.

Organizarea Bisericească a românilor în sec. XVII până la XI

Procesul de creştinare treptată a slavilor duce la concluzia că pe teritoriul patriei noastre există nu numai credincioşi ci şi o ierarhie bisericească în frunte cu episcopul, apoi nu se poate concepe ca introducerea „ritului bizantin-slav" la noi să se fi făcut de preoţi simpli, ci numai sub îndrumarea unor conducători bisericeşti, adică a unui episcop. Deci deducem în mod logic că exista organizare bisericească românească în frunte cu episcopul.

Mărturii arheologice creştine

Recentele descoperiri arheologice, dovedesc că pe teritoriul patriei noastre există o numeroasă populaţie creştină în sec. XVII până la XI. Sunt semnificative cele şase biserici descoperite într-un masiv calcaros la Basarabi lângă Constanţa fost Murfatlar, cu inscripţii şi cruci din sec. IV-V, după alţii X-XI. În Moldova s-au descoperit mai multe vase de lut cu semnul Crucii la Horga (Vaslui), Murgeni (Vaslui), la Bacău, Botoşani (Suceava) sec. V-VII. Obiecte cu semne creştine s-au descoperit la Străuleşti, Bucureşti, Olteni (Teleorman), Budureasa (Ploieşti) sec. V-VII. În Transilvania s-au găsit mai multe cruci la Bratei (Mediaş) sec. IV-VII, o cădelniţă la Odorheiu Secuiesc sec. X-XI.

Concluzie

Toate acestea arată continuitatea pe teritoriul patriei noastre, a strămoşilor daco-romani care au fost atât de viguroşi încât au putut să asimileze mase întregi de slavi, dar şi continuitatea în privinţa răspândirii creştinismului. Prin primirea ritului bizantino-slav a rămas şi pe mai departe sub jurisdicţia patriarhiei de Constantinopol, fiind singurul popor de origine romanică şi limba romanică de rit ortodox.

Biserica Ortodoxă din Transilvania sec. X-XIII

Cele mai vechi formațiuni politice în Transilvania

Către sfârșitul sec. IX s-au stabilit în Câmpia Panonică ungurii care migraseră din Sudul Ucrainei sub conducerea lui Arpad. La Răsărit de Tisa ei au dat peste populația daco-romană alături de care trăiau grupuri de slavi având mici organizații politice numite cnezate și voievodate. O veche cronică maghiară arată că în prima jumătate a sec. X existau la Răsărit de Tisa următoarele voievodate: al lui Menumorut între Someș și Mureș, al lui Glad în Banat și al lui Gelu care stăpânea Țara Transilvaniei locuită de români și slavi avându-și cetatea pe Someș. În sec. XI feudalii maghiari încep să pătrundă cu oștile lor în Transilvania pe care o cuceresc treptat prin lupte grele până la începutul sec. XIII și impun peste organizarea românilor administrația lor.

Influențe româno-slave asupra creștinării ungurilor

Venind în contact cu populația româno-slavă, ungurii au început să desprindă felul de viață al acestora, iar unii să îmbrățișeze credința creștină. Sunt dovezi sigure că românii și slavii au influențat creștinarea ungurilor în ritul răsăritean. Astfel au împrumutat o seamă de cuvinte: altar, păgân, sfânt, Crăciun. Obiceiul precum colindatul, colindele, săptămâna I din Post o numesc a untului înrudită cu săptămâna brânzei. Dar creștinarea oficială a ungurilor a venit din Bizanț în anul 953, iar în 973 au pătruns în Ungaria misionari apuseni impunând ritul apusean.

Organizarea bisericească a românilor ortodocși

Pe lângă fiecare din formațiunile politice din Transilvania exista și o organizare bisericească ortodoxă. Astfel se presupune că la Dăbâca lângă Cluj unde s-au descoperit recent ruinele unei biserici din sec. X-XI se presupune că exista și un episcop ortodox, care a sfințit biserici și a hirotonit preoți. Alt episcop își va fi avut sediul la Alba Iulia pe lângă conducătorul politic de acolo. S-a constatat că actuala catedrală catolică de aici din sec. XIII a fost ridicată pe locul uneia din sec. X. Un alt episcop putea să aibă reședința pe lângă voievodul Menumorut probabil la Morisena. Deci fiecare conducător politic avea în cetatea sa un episcop căruia îi era încredințată păstorirea duhovnicească a preoților și credincioșilor din formațiunile politice. După cucerirea Transilvaniei de către regatul maghiar episcopiile ortodoxe au fost înlocuite cu altele catolice dar organizarea bisericească a românilor ortodocși a continuat în alte locuri.

Măsuri împotriva bisericii ortodoxe

O dată cu impunerea stăpânirii regilor maghiari în Transilvania a început și lupta împotriva bisericii ortodoxe. Cunoaștem și numeroase acte date de regii Ungariei și papă prin care se dădeau dispoziții împotriva bisericii ortodoxe din Transilvania. Astfel în 1279 sinodul episcopilor româno-catolici din Ungaria a hotărât printre altele să interzică „schismaticilor” adică ortodocșilor săvârșirea slujbelor bisericești și zidirea de biserici. La 14 noiembrie 1234 papa Grigorie al IX-lea adresa o scrisoare regelui Ungariei Bela al IV-lea prin care i se plângea că în regatul său se află niște „valahi” schismatici care primesc sfintele taine de la oarecare „pseudo-episcopi” ce țin ritul grecilor nesocotind episcopii romano-catolici. Papa îndemna pe rege să numească un episcop catolic pentru acești valahi spre ai trece la ritul apusean. Unii regi feudali ai Ungariei s-au obligat în jurământ înaintea papei să alunge pe

necatolici din Ungaria și din țările supuse lor. În 1366 regele Ludovic cel Mare poruncea să fie alungați din țară preoții ortodocși cu familiile lor. Mai târziu în 1428 regele Sigismund poruncea din nou să fie alungați din Banat și Hațeg preoții ortodocși. Dar toate aceste măsuri au fost zadarnice căci românii ortodocși au rămas și mai departe alături de biserica lor.

Viața bisericească a românilor din teritoriile extracarpatice secolele XI-XIII

Știri despre organizarea bisericească în Dobrogea

O serie de descoperiri arheologice dovedesc că viața creștină a cunoscut o stare de înflorire în teritoriile dintre Dunăre și Mare și în secolele VII-XIV. După distrugerea arhiepiscopiei Tomisului și a celor 14 episcopii în jurul anului 600 când a avut loc o trecere masivă de avari și slavi în Sudul Dunării s-a putut organiza un scaun episcopal în părțile de Nord ale regiunii în zona Dinogetia (azi Garvăn); Noviodunum (azi Isaccea). Pentru existența unui episcop la Dinogeția – Garvăn în secolele X-XII pledează o serie de descoperiri arheologice de aici o biserică de zid secolele XI-XII, părți dintr-un clopot (cel mai vechi), zeci de cruciulițe cu tipare pentru confecționarea lor și altele. Probabil aici au stat cei doi episcopi de prin secolele X-XI ale căror nume au fost aflate recent, Petru și Anicet. În apropiere de Niculițel s-au descoperit temeliile unei bisericuțe din secolele XI-XII și una din bisericile de azi cu hramul Sfântul Atanasie care datează din secolul XIII.

Mitropolia Vicinei

În secolele XIII-XIV avem știri sigure despre existența unei mitropolii la Vicina localitate identificată de cei mai mulți istorici Isaccea de azi, vechiul Noviodunum pe malul drept al Dunării lângă Deltă. Probabil era o continuare a episcopiei pe care am presupus-o în secolul X-XII tot în părțile de Nord ale Dobrogei la Dinogeția – Garvăn de azi. Erarhii Vicinei erau de neam grec sub jurisdicția patriarhiei de Constantinopol. Se pare că mitropolia a fost înființată în prima jumătate a secolului XIII deși primul ei cârmuitor cunoscut cu numele Teodor este atestat documentar abia în 1285. În prima jumătate a secolului XIV însemnătatea Vicinei începe să scadă datorită deselor incursiuni ale țărilor din Nordul Mării Negre. Orașul a ajuns apoi sub stăpânirea lui Basarab I domnul Țării Românești. Ultimul mitropolit de Vicina a fost Iachint pe care domnitorul Nicolae Alexandru Basarab l-a mutat în scaunul mitropolitan al Ungro-Vlahiei, act recunoscut de patriarhia ecumenică în 1359. După mutarea acestuia nu se cunosc alte știri despre Mitropolia Vicinei.

Primele știri despre organizarea bisericească între teritoriile dintre Carpați și Dunăre

Încă din prima jumătate a secolului XIII în teritoriile cuprinse între Carpați și Dunăre sunt atestate documentar diferite formațiuni politice românești. Din aceeași perioadă datează și primele mențiuni documentare despre o organizare bisericească ortodoxă română.

Exemplu: La 14 noiembrie 1234 Papa Grigorie al IX-lea adresa principelui Ungariei o scrisoare în care se plângea că în episcopia cumanilor existentă între 1228-1241. În zona de curbură a Carpaților trăiau valahi ortodocși care primeau sfintele taine de la nişte „pseudo-episcopi" care ţin de ritul grecilor, nesocotind pe episcopul catolic al cumanilor. Această scrisoare este foarte preţioasă pentru noi căci dovedeşte existenţa unei ierarhii bisericeşti la românii din părţile de Sud şi Est ale Carpaţilor unde se întindea episcopia Cumanilor.

La aceste ştiri se adaugă o seamă de descoperiri arheologice care constituie o dovadă în plus asupra existenţei unei numeroase populaţii creştine în aceste teritorii.

Concluzii

Deși puține la număr izvoarele istorice arată că în secolele XI-XIII în teritoriile românești extracarpatice a existat o organizare bisericească ortodoxă în frunte cu unii ierarhi români care au izbutit să-și mențină păstoriții în credința ortodoxă. Au existat însă ierarhi ortodocși români și la Sud de Dunăre.

Începuturile Mitropoliei Moldovei

Am văzut că întemeierea Țării Românești, a fost posibilă datorită reunirii diferitelor formațiuni politice sub un singur conducător, (voievodul de la Câmpu-Lung). În schimb întemeierea Moldovei s-a datorat unei „descălecări” prin luarea în stăpânire a teritorului românesc de la Răsărit de Carpați de către un conducător venit de peste munți. Desigur că în țara care s-a numit mai târziu Moldova au existat cnezate și voievodate, asemănătoare celor din Țara Românească, fără să știm numărul lor. Ele au ajuns pentru un timp sub stăpânirea romanilor, iar în 1241 sub stăpânirea tătarilor. Spre a le pune capăt regii Ungariei au întreprins mai multe expediții împotriva lor în 1343 fiind alungați de Ludovic cel Mare. Spre a putea apăra Transilvania de năvălirile lor, Ludovic cel Mare a luat sub suveranitatea sa ținuturile dintre Siret și Carpați încredințând cârmuirea lui Dragoș, voievod român din Maramureș. Acestea s-au petrecut în 1352 sau 1353. După o domnie de 2 ani, Dragoș moare, luând locul fiul său Sas care a domnit 4 ani.

Întemeierea Moldovei. Primii domnitori

În 1359 a urmat la tron fiul lui Sas pe nume Balc, dar în același an a avut loc și venirea lui Bogdan din Maramureș adevăratul „descălecător” al Moldovei care i-a creat prin luptă independența față de regatul Ungar. Acesta este întâlnit în mai multe acte, ale cancelariei maghiare ca voievod de Maramureș și ca infidel regelui Ungariei și nemărturisitor al catolicismului. Voievodul s-a opus dorinței lui Ludovic al Ungariei de a părăsi credința ortodoxă și de a îmbrățișa pe cea catolică. Pentru aceasta el a trecut împreună cu familia și apropiații săi în Moldova în 1359 silind pe fii lui Sas să părăsească țara, așezându-se el domn, fiind primit și de căpeteniile populației locale. Apoi Bogdan a izbutit să-și întindă hotarele spre Răsărit întemeind astfel Statul Moldovean Independent. I-a urmat în scaun fiul său Lațcu (1365-1375), care a întins hotarele spre Nord așezând scaunul domnesc la Siret. Sub urmașul lui Lațcu, Petru Mușat (1375-1391), hotarele țării s-au lungit mereu și a stabilit scaunul domnesc la Suceava ridicând aici Biserica numită Mirăuți.

Primele încercări de organizare bisericească

În cursul domniei lui Petru Mușat s-au făcut primele încercări de organizare a bisericii din țara sa. Până atunci Biserica Moldoveană depindea de Mitropolia Ortodoxă a Haliciului din Polonia. Petru Mușat a rugat pe mitropolitul Haliciului să-i sfințească doi episcopi: pe Iosif rudă cu el și pe Meletie. Tot el a mijlocit apoi la Patriarhia din Constantinopol ca să fie recunoscuți acești doi vlădici moldoveni, probabil Meletie ca episcop, iar Iosif ca Mitropolit al Moldovei cu scaunul la Suceava. El a făcut această cerere Patriarhiei, socotind că în acest fel s-ar recunoaște independența statului său și totodată s-ar înlătura orice pretenție de suzeranitate din partea statului feudal al Poloniei. Însă, domnul moldovean s-a lovit de împotrivirea Patriarhului ecumenic Antonie, care vroia să trimită în Moldova un arhiereu grec cum făcuse și în alte țări: Rusia, Țara Românească. În acest scop în 1390-1391 la sfârșitul domniei lui Petru și începutul domniei fratelui său Roman (1391-1394), Patriarhul și-a trimis în Moldova un delegat Teodosie, ca să cerceteze dar misiunea lui nu a avut succes și a trebuit să se întoarcă la Constantinopol. Patriarhul a socotit, apoi că dacă își va impune voința printr-un act de autoritate numind ca mitropolit al Moldovei pe un grec Eremia, fără să întrebe pe domn sau boieri, pentru care a fost alungat. Atunci mitropolitul a aruncat anatema întregii țări, afurisind pe domn, pe toți boierii, episcopii, etc. în 1393. Conflictul cu patriarhia a continuat și sub al treilea mușatin Ștefan Mușat (1394-1399), deși s-au făcut încercări și de-o parte și de alta de împăcare și ridicare a anatemei (vara lui 1395). În septembrie 1395 se face o nouă încercare de stingere a neînțelegerii, de data aceasta venită chiar din partea patriarhului, dar fără rezultate prea îmbucurătoare, deși între timp sinodul patriarhal a ridicat anatema aruncată asupra clerului și credincioșilor.

Recunoașterea Mitropoliei Moldovei

Stingerea deplină a neînțelegerilor au urmat abia peste câțiva ani când în locul Patriarhului Antonie a fost ales Matei, iar în locul lui Ștefan Mușat pe tronul țării a urcat evlaviosul domn Alexandru cel Bun (1400-1432). Situația nu mai putea să dureze căci nici moldovenii nu erau liniștiți știindu-se sub anatemă, dar nici patriarhia nu mai putea îngădui această situație care putea folosi propagandei romano-catolice. Așa se explică de ce solia trimisă de Alexandru cel Bun la Patriarhul Antonie cu rugămintea de a ridica anatema și de a recunoaște pe mitropolitul Iosif a primit toată înțelegerea. Astfel printr-o gramată patriarhală și o scrisoare către Alexandru cel Bun amândouă cu data de 26 iulie 1401, patriarhul recunoștea pe mitropolitul Iosif al Moldovei. Apoi a hotărât împreună cu sinodul său, să trimită în Moldova pe ieromonahul Grigorie Țamblac și pe dascălul Manuil Harton, spre a face o cercetare în legătură cu validitatea hirotoniei lui Iosif. Și într-adevăr Iosif a fost recunoscut ca mitropolit și astfel a luat sfârșit dureroasa neînțelegere care dăinuia de atâția ani. Faptul că în ultimele scrisori patriarhale numele episcopului Meletie nu mai era amintit ne face să înțelegem că între timp murise. Se crede că mitropolitul Iosif a păstorit până prin anii 1415-1416 și a avut reședința la Suceava.

Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava

Spre a consfinți și mai mult caracterul de scaun mitropolitan la orașul Suceava la îndemnul mitropolitului Iosif s-a adus aici de la Cetatea Albă moaștele Sfântului Ioan cel Nou în 1415. Acesta fusese negustor grec din Trebizonda (Asia Mică) și suferise moarte de martir în Cetatea Albă în jurul anului 1330 pentru că nu voise să părăsească credința creștină. Moaștele au fost așezate în Biserica Mirăuților și Sfântul Ioan cel Nou este pomenit pe 2 iunie, iar aducerea moaștelor pe 24 iunie. Viața Sfântului Ioan cel Nou, pătimirea și aducerea moaștelor au fost descrise de Grigorie Țamblac.

Biserica ortodoxă din Transilvania în secolele XIV-XV

Începând cu secolul XIV avem numeroase mărturii asupra organizării bisericești a românilor, o dovadă evidentă asupra continuității poporului român pe pământul Transilvaniei sunt și numeroasele biserici de piatră românești care au dăinuit până astăzi, unele din secolul XIII, altele din secolul XIV. Între acestea amintim o serie de biserici din județul Hunedoara: Densus (sec. X), Strei (sec. XIII), Strei Sângiorgiu (sec. XII), Sântămăria Orlea (sec. XIII), Ostrovu Mare, Peşteanca, Nucşoara, Hunedoara, Bârsău, Gurasada (sec. XIII), Crisciov, Ribița (sec. XIV-XV). O biserică ortodoxă cu un rol însemnat în viața credincioşilor a fost biserica Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului din lemn sec. XIII, iar în 1495 din piatră. Cele mai vechi mănăstiri românești din Transilvania: Sfântul Mihai din Peri (Maramureş mijlocul sec. XIV), mănăstirea Prislop (lângă Haţeg, sec. XIV), mănăstirea Râmeț și Geoagiu (județul Alba sec. XV). Abia către sfârșitul sec. XV, întâlnim o episcopie românească în satul Feleac lângă Cluj, păstorită de mai mulți vlădici cunoscuți cu numele: Daniil, Marcu, Petru. Cu Petru s-a încheiat șirul arhiereilor care și-au avut reședința la Feleac.

Începuturile Mitropoliei Țării Românești

Din paginile anterioare am aflat de existența unor formațiuni politice la Sud de Carpați, dar și de existența unor organizări bisericești în aceste teritorii. În sec. XIV s-a ajuns la o organizare politică și bisericească centralizată, unitară, cu un singur domn și un singur mitropolit.

Întemeierea Țării Românești. Primii domnitori

Un document din 1324, consemna pe voievodul Basarab (Negru-Vodă) întemeietorul Țării Românești, deci locul micilor formațiuni politice anterioare era luat acum de un singur stat, iar în locul cnezilor și voievozilor de odinioară, apare un singur stăpânitor, nu se știe cum a avut loc acest proces de unificare: pe cale paşnică, s-au prin forţă, sigur este că s-a făcut de voievozii de la Argeş. După o îndelungată și strălucită domnie, Basarab a închis ochii în 1352, îngropat în biserica zisă „a lui Negru-Vodă" ctitoria sa. Tot el este și ctitorul bisericii domnești de la Curtea de Argeş, terminată de urmașii săi. Fiul său Nicolae Alexandru (1352-1364), a cârmuit cu pricepere țara, desăvârşindu-i organizarea, iar pe plan bisericesc de numele său se leagă recunoașterea Mitropoliei Țării Românești în 1359.

Recunoașterea Mitropoliei Ungro-Vlahiei

Este cunoscută hotărârea sinodului Patriarhiei din Constantinopol din mai 1359, privitoare la recunoașterea Mitropoliei Țării Românești. În ea se arată că domnitorul Nicolae Alexandru a cerut nu numai o dată, ci de mai multe ori, prin scrisorile sale, ca biserica din Țara Românească să fie luată sub oblăduirea canonică a scaunului patriarhal din Constantinopol de unde să i să trimită un mitropolit, care să facă parte din Sinodul Patriarhal. În acest scop domnul muntean a chemat de mai înainte la curtea sa pe mitropolitul Iachint de Vicina, cerând recunoașterea acestei strămutări în scaunul mitropolitan al Ungro-Vlahiei. Deci este vorba de recunoașterea unei stări de lucruri existente și nu crearea unei noi instituții. Reședința mitropolitană nu putea să fie, decât acolo unde era și scaunul domnesc, la Argeş. Oblăduirea duhovnicească a mitropolitului Iachint se întindea asupra Țării Românești. Nicolae Alexandru a murit în 1364, fiind îngropat alături de tatăl său. I-a urmat la domnie fiul său Vlaicu Vodă (1364-1377).

Mitropolia Severinului

În anul 1370 trimisul lui Vlaicu Vodă și al boierilor munteni Daniil Critopol, a fost ales de sinodul Patriarhal din Constantinopol, mitropolit al unei părți din Mitropolia Ungro-Vlahiei și hirotonit sub numele de Antim. Actul sinodal din octombrie 1370 pentru numirea mitropolitului Antim arată că fusese hirotonit pe seama unei jumătăți din Ungro-Vlahia, la cererea domnului, a boierilor și a mitropolitului Iachint întrucât se înmulțise numărul locuitorilor țării. Se știe că încă din primii ani de domnie Vlaicu Vodă stăpânea Amlașul în jurul Sibiului, Țara Făgărașului și Banatul Severinului. Aceste „feude" transilvănene le-au stăpânit și unii din urmașii lui. Reiese de aici că în 1370 se înființase a doua Mitropolie în Țara Românească sub numele de „a Severinului" sau „dinspre Severin" cuprinzând ținuturile din dreapta Oltului.

Urmașii lui Iachint

Bătrânul mitropolit Iachint a murit înainte de luna august 1372, fiind îngropat în biserica mitropoliei din Argeş. Ar fi fost de așteptat ca scaunul lui să fie ocupat de mitropolitul Antim. Nu se știe din ce motive în august 1372 în locul lui Iachint a fost ales și hirotonit ieromonahul Hariton egumenul mănăstirii Cutlumuş; este amintit în mai multe acte până în 1380. Din acest an în scaunul Ungro-Vlahiei păstorea „smeritul mitropolitul Antim" fostul mitropolit al Severinului. El a păstorit până în jurul anului 1401 în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân.

Sfârşitul Mitropoliei Severinului

În câteva acte apare alături de Antim un al doilea mitropolit care semna ca „celălalt al Ungro-Vlahiei Atanasie" adică al Severinului care și-a început păstoria prin 1389 și a păstorit până prin 1403. Acesta a fost ultimul mitropolit de Severin despre care avem ştiri. În 1419 după moartea lui Mircea cel Bătrân (1418) ținutul Severinului a fost luat în stăpânire de regii maghiari, iar la începutul secolului XVI a fost cucerit de turci. Deci, ajungând în stăpânire străină fără îndoială că a încetat şi existenţa mitropoliei de aici.

Alte ştiri despre Mitropolitul Iachint

Mult timp nu mai avem ştiri despre el, dar în 1370 cineva îl reclamase la Patriarhia din Constantinopol, pentru unele fapte care s-au dovedit neadevărate. Patriarhul ecumenic Filotei a trimis în Ţara Românească un slujitor al Patriarhiei Daniil Critopol ca să facă cercetare. Cu acest prilej mitropolitul Iachint a trimis patriarhiei o scrisoare prin care-i relata că era bolnav şi că învinuirile aduse de duşmanii săi, i-au pricinuit multă amărăciune. Mai arăta că n-a putut veni la Constantinopol, fiindcă l-a oprit voievodul ţării, dată fiind lungimea drumului, boala sa şi teama de a nu fi ucis de tâlhari. Totodată înştiinţa pe patriarh că domnul ţării şi boierii săi au hotărât să trimită la patriarhie pe acel Daniil Critopol spre a fi „sfinţit, dăruit şi binecuvântat ca arhiereu a toată Ungro-Vlahia cu voia, îngăduinţa şi iertarea sa".

Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în sec. al XIV-lea

Începuturile monarhismului la noi. Primele știri despre o viață mănăstirească ortodoxă în Țara Românească

Fără îndoială că pe teritoriul patriei noastre au existat din timpuri îndepărtate diferiți „pustnici” sau „sihaștri” care trăiau în locuri retrase ținând pravila vieții călugărești. Viața mănăstirească de la noi a fost influențată și de monarhismul din celelalte țări ortodoxe îndeosebi de Muntele Athos. Sfântul Nicodim în a doua jumătate a sec. XIV avenit în Țara Românească. Era un călugăr învățat originar din Serbia, Nicodim, tatăl său fiind grec. Simțind de tânăr înclinări spre viața monahală s-a dus la Muntele Athos unde s-a călugărit după care a venit în Țara Românească în timpul lui Vlaicu. Cu cheltuiala lui Vlaicu Vodă a ridicat în părțile Severinului mănăstirea Vodița care a fost gata de sfințire în 1369, dar n-a avut parte de viață îndelungată aici, căci către sfârșitul domniei lui Vlaicu Vodă, Banatul de Severin în care se afla și Vodița a ajuns sub stăpânirea Ungariei catolice. Ajungând din nou în stăpânirea Tării Românești sub Mircea cel Bătrân, Nicodim a ridicat o nouă mănăstire în părțile Gorjului, Tismana. Nicodim a fost un iscusit organizator al vieții mănăstirești dar și un bun gospodar al averii celor două mănăstiri dar nu înseamnă că el a fost întemeietorul monarhismului la noi, ci doar un priceput reorganizator al monarhismului. A murit la Tismana la 26 decembrie 1406 prăznuit în fiecare an în ziua morții.

Abia din a doua jumătate a sec. XIV-lea există știri documentare despre mănăstirile moldovene. Cea mai veche mănăstire din Moldova este Neamțul care a fost întemeiată de trei pustnici, Sofronie, Pimen și Silvan, în timpul domniei lui Petru Mușat (1375-1391). Acesta este adevăratul ctitor al mănăstirii Neamț, căci el a ridicat o biserică nouă pe care a înzestrat-o cu sate, mori și vii fiind îngropat aici. Biserica lui Petru Mușat a fost apoi înlocuită cu una de zid de către Alexandru cel Bun, care i-a făcut numeroase danii. Mănăstirea Moldovița este atestată documentar în 1402. Existența ei este dovedită de un document din acel an, prin care Alexandru cel Bun îi dăruia mori în târgul Baia și alte venituri. El a înălțat aici, încă din primii ani de domnie, un nou locaș de închinare, din piatră, ale cărui urme se mai văd și azi.

Biserica din Țara Românească în secolul XV

Mitropoliții Ungro-Vlahiei

Nu cunoaştem nici o figură mai deseamă între vlădicii ţării. Documentele amintesc pe primul ierarh care apare cu numirea de „arhiepiscop” Iosif 1464, apoi mitropolitul Macarie 1480 şi Ilarion 1493 probabil foşti egumeni la Cozia. Faptul că avem puţine ştiri despre mitropoliţii Ungro-Vlahiei se explică că ei au început să facă parte din divanul domnesc abia către sfârşitul secolului XV. Apoi reşedinţa lor era la Argeş, pe când a domnitorilor s-a mutat la Târgovişte, iar mai târziu la Bucureşti.

Biserica Ortodoxă din Moldova în sec. XV

Urmaşul mitropolitului Iosif

Arhipăstoria lui s-a încheiat în timpul domniei lui Alexandru cel Bun prin 1415 şi nu se ştie cine i-a urmat. Abia către sfârşitul anului 1416 apare mitropolitul Macarie cunoscut după o inscripţie grecească de pe un epitaf din 1428. Urmează mitropolitul Damian – a fost urmaşul lui Macarie de neam grec şi este amintit ca participant la Sinodul de la Ferara-Florenţa (1438-1439). Mitropolitul Teoctist I apare în jurul anului 1453 de neam român chiar membru al familiei domnitoare pentru că a fost îngropat în pridvorul Mănăstirii Putna. Din îndemnul său Ştefan Vodă a început zidirea mănăstirii Putna pe care a sfinţit-o la 3 septembrie. Mitropolitul Teoctist I moare la 18 noiembrie 1478. I-a urmat mitropolitul Gheorghe care a întemeiat o şcoală de slavonie şi a păstorit mai bine de 30 de ani şi a murit la 1 aprilie 1508.

Mănăstirile din Țara Românească şi Moldova în sec. XV

Mănăstirile Cozia, Cotmeana, Bolintin, Vişina în Gorj, Nucet în Dâmboviţa, Snagov şi altele. O mănăstire ca a avut un rol însemnat în viaţa culturală a fost Mănăstirea Dealu atestată documentar în 1431 şi refăcută în forma actuală de Radu cel Mare (1495-1508). Mănăstirile Glavacioc şi Govora sfârşitul sec. XIV începutul sec XV refăcute de Vlad călugărul şi Radu cel Mare. În ultimul deceniu al sec. XV boierii craioveşti au ctitorit mănăstirea Bistriţa de Vâlcea în care au adus din Serbia moaştele Sfântului Grigorie Decapolitul. Alexandru cel Bun a ridicat mănăstirea Bistriţa, apoi a ridicat mănăstirea Moldoviţa. Un vornic al său a ridicat mănăstirea Humor.

Arta şi cultura bisericească din Moldova în timpul lui Ştefan cel Mare

În cursul glorioasei domnii de 47 de ani a lui Ştefan cel Mare (1457-1504) viaţa bisericească a luat un avânt deosebit aşa cum nu cunoscuse până la el. În cursul domniei sale a luat o dezvoltare deosebită arta şi cultura bisericească. Este bine cunoscut că puţini dintre domnii Ţării Româneşti a ridicat atâtea lăcaşuri de închinare ca Ştefan cel Mare. Tradiţia spune că după fiecare luptă el înălţa în amintire şi mulţumită biruinţelor sale o biserică sau o mănăstire unele zidite din temelie, altele numai refăcute sau adăugiri la construcţii. În aceste lăcaşuri sfinte s-au scris apoi cărţi de slujbă, s-au zugrăvit icoane şi s-au lucrat diferite podoabe bisericeşti.

Mănăstirea Putna

Prima mănăstirea ridicată de Ștefan cel Mare a fost Putna căreia i-a arătat apoi o grijă deosebită. Construcția a început la 10 iulie 1466, iar sfințirea s-a făcut la 3 septembrie 1470. Slujba fiind săvârșită în prezența domnitorului și a sfetnicilor lui de către mitropolitul Teoctist I, episcopul Tarasie al Romanului și un sobor de preoți, episcopi și diaconi. Mănăstirea a devenit gropniță domnească, aici fiind înmormântați domnitorul ctitor, soțiile sale Maria de Manguc și Maria Voichița, fii săi Bogdan, Ștefan, Bogdan cel Orb, Maria, nepotul Ștefăniță Vodă și prima soție a lui Petru Rareş, Maria. Toate mormintele au pietre funerare frumos sculptate și împodobite. În pridvor a fost înmormântat mitropolitul Teoctist I. Ștefan a făcut mănăstirii Putna numeroase danii care au fost apoi întărite printr-un hrisov dat la 2 februarie 1503.

Mănăstirea Voroneț

Este a doua ctitorie a lui Ștefan cel Mare și după pisanie mănăstirea a fost ridicată în câteva luni de la 26 mai-14 septembrie 1488. Pe locul acesteia mai înainte a fost o mănăstire de lemn și tradiția spune că aici și-ar fi avut chilia Daniil Sihastru care l-a îmbărbătat pe domnitor. Această mănăstire impresionează până azi și este de o valoare artistică remarcabilă prin picturile sale exterioare lucrate din 1547 din inițiativa mitropolitului Grigorie Roșca și acestei mănăstiri domnitorul i-a făcut numeroase danii.

Alte ctitorii

Mănăstirea Sfântul Ilie de lângă Suceava 1488, Schitul Pătrăuți 1487, a ridicat o biserică nouă la Tazlău 1496-1497, o biserică la mănăstirea Neamț, o clopotniță cu paraclis la mănăstirea Bistrița 1498, o nouă biserică la mănăstirea Dobrovăț 1503-1504.

Biserici de mir

Sfântul Ioan din Vaslui 1490, Sfântul Nicolae din Iași 1491-1492, Sfântul Gheorghe din Hârlău 1492, Borzești 1493-1494, Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Huși 1494, Sfântul Nicolae din Dorohoi 1495, Popăuți din Botoșani 1496, Războieni 1496, Sfântul Ioan din Piatra-Neamț 1497, Reuseni 1503-1504. Ștefan a făcut însemnate danii unor mănăstiri mai vechi precum și unor mănăstiri de la Athos în special mănăstirilor Zografu și Sfântul Pavel.

Stilul moldovenesc

Primele biserici ale lui Ștefan cel Mare sunt mai scunde și mai reduse ca lungime, iar cele ridicate spre sfârșitul vieții sunt mai înalte și mai lungi datorită adăugirii între naos și pronaos a unei gropnițe. Prin bisericile construite în timpul lui Ștefan cel Mare s-a realizat un stil propriu cunoscut sub numele de stilul moldovenesc. Acesta a rezultat din îmbinarea pe fondul arhitectonic local a două influențe cea bizantină (Constantinopol) și cea gotică (Transilvania). Arta bizantină a dat planul triconic realizat prin absida altarului și cele două abside laterale. A mai dat cele trei încăperi cerute de cultul ortodox altarul, naos și pronaos la care s-a adăugat gropnița. Arta gotică a dat înălțimea mai mare a bisericilor contraforții,

ogivele de la uși și ferestre. Bisericile lui Ștefan cel Mare au și valoroase picturi interioare dar pictura ajunge la apogeu în timpul lui Petru Rareș 1547 când se realizează minunatele picturi exterioare.

Biserica Ortodoxă Română din Țara Românească sec. XVI

Patriarhul Nifon

A fost înlăturat de sultan din scaun în 1503 și Radu cel Mare l-a adus în Țara Românească. Nifon a reorganizat biserica din Țara Românească înfiinţând două eparhii noi Râmnic și Buzău 1503. Neamintindu-se nimic de alt mitropolit înseamnă că el ținea locul de mitropolit. La scurt timp a ajuns la neînțelegeri cu Radu cel Mare și a părăsit țara, murind la Athos la 11 august 1508.

Mitropolitul Maxim de Neamț

A venit și el la curtea lui Radu cel Mare tot în 1503 și plecând Nifon a ajuns mitropolit al Ungro-Vlahiei.

Mitropolitul Macarie

A ajuns mitropolit în 1512-1513 originar din Muntenegru. La noi a tipărit primele cărți în limba slavonă: liturghierul, octoihul, tetraevanghelul. În timpul lui s-au petrecut trei fapte de seamă:

- În 1515 Neagoe Basarab a adus osemintele lui Nifon,
- S-a ridicat mănăstirea de la Argeș 15 august 1517,
- S-a mutat scaunul mitropolitan la Târgoviște 1517.

Mitropolitul Eftimie I (1568-1576) și mitropolitul Serafim (1576-1586)

Mitropolitul Eftimie II (1594-1602) omul de încredere al lui Mihai Viteazul

Biserica Ortodoxă la sfârșitul sec. XVI, începutul sec. XVII

<u>Mitropolitul Teoctist II</u> (1508-1528) în 1500 a fost episcop al Romanului. A uns ca domn pe Ștefăniță Vodă și pe Petru Rareș.

<u>Mitropolitul Teofan I</u> (1530-1546) fost episcop la Rădăuți. El a inițiat să fie pictat pronaosul bisericii Voroneț.

<u>Mitropolitul Grigorie Roșca</u> (1546-1551) sub el s-a refăcut și zugrăvit mănăstirea Probota. A adăugat un pridvor la biserica mănăstirii Voroneț și a terminat pictura exterioară în 1547.

<u>Mitropolitul Teofan II</u> (1564-1587) a păstorit în trei rânduri.

<u>Mitropolitul Gheorghe Movilă</u> (1587-1591), (1595-1605) a fost episcop la Rădăuți, a făcut studiile în Polonia și s-a călugărit la Probota. A zidit o biserică mică din piatră la Sucevița, apoi Mănăstirea Sucevița. În 1598 a înființat o mănăstire nouă la Huși care este episcopie.

<u>Mitropolitul Atanasie Crimca</u> (1608-1617), (1619-1629) a fost cel mai deseamă mitropolit al Moldovei în primele trei decenii ale sec. XVII. În tinerețe a fost ostaș și pentru vitejia sa cu cazacii domnitorul Petru Șchiopu i-a dăruit satul Dragomirești, lângă Suceava. Probabil s-a călugărit la Putna. În timpul lui Mihai Viteazul a fost episcop la Rădăuți. În 1602 a ridicat la moșia sa de la Dragomirești cu ajutorul a doi boieri o biserică mică în locul uneia de lemn care va fi cunoscută sub numele de Dragomirna devenită apoi bolniță. În 1606 a fost episcop la Roman unde a păstorit doi ani când a fost ales mitropolit la Moldova. A început zidirea bisericii mari a mănăstirii Dragomirna.

<u>Activitatea</u>

1. **<u>Întemeietor de bolnițe și spitale.</u>** Cu gândul la alinarea suferințelor celor mulți și săraci prima sa ctitorie de la Dragomirna a fost prefăcută în bolniță. Ca mitropolit a înființat în 1619 pentru prima dată în țara noastră un spital într-un oraș la Suceava.
2. **<u>Miniaturist.</u>** Mitropolitul ocupă un loc deosebit și în istoria culturii și a artei românești. A fost unul din cei mai însemnați miniaturiști formând la Dragomirna un centru artistic de acest gen o „şcoală” cu renume. Au rămas de la el peste 25 de manuscrise majoritatea împodobite cu miniaturi. Cele studiate până acum cuprind aproximativ 250 de miniaturi plus frontispicii şi iniţiale înflorate. Între acestea un tetraevanghel aflat la muzeul Dragomirna cu aproximativ 40 de miniaturi. Este primul autoportretist din pictura românească. Chipul său apare de 15 ori în 8 din manuscrisele sale.
3. **<u>Ctitor al Dragomirnei.</u>** Calităţile sale de artist se observă şi în construcţia mănăstirii Dragomirna zidită după indicaţiile sale. Impresionează prin înălţimea neobişnuită 32 metri, cât şi prin împodobirea turlei cu ornamente zidite în piatră făcând una din cele mai însemnate opere.

Biserica Ortodoxă din Transilvania în sec. XVI

Mitropolia Transilvaniei

Pe la mijlocul secolului XVI sediul mitropoliei Transilvaniei s-a mutat de la Feleac în mai multe locuri. Primul mitropolit cunoscut în a doua jumătate a secolului XVI este Ioan care și-a stabilit reședința la Prislop. Urmașul său a fost Hristofor în 1557 cu reședința la mănăstirea Geoagiu. În 1559 i-a urmat mitropolitul Sava care s-a retras din scaun în 1570 și s-a în satul Lancrăm. În ultimele trei decenii ale secolului XVI mitropolia ortodoxă română a Transilvaniei și-a stabilit sediul la Alba Iulia (Bălgrad) care era și capitula principatul. În 1572 a fost Eftimie fiind primul mitropolit cu reședința la Alba Iulia. Au urmat mitropoliții Hristofor II, Ghenadie și Ioan de la Prislop.

Mihai Viteazul și Biserica Ortodoxă Română din Transilvania

Marele voievod s-a interesat de soarta bisericii ortodoxe din Transilvania luând măsuri pentru o mai bună organizare și lucrare a ei. În 1597 Mihai Viteazul a ctitorit la Alba Iulia o nouă catedrală mitropolitană și o reședință pentru mitropolitul Ioan. A mai ctitorit biserici la Făgăraș și Lujerdiu de Cluj, iar un sfetnic al său a ridicat o biserică de lemn la Ocna Sibiului.

Episcopia Vadului

În 1489 Ștefan cel Mare domnul Moldovei a primit de la regele Ungariei două cetăți Ciceu și Cetatea de Baltă. Aici Ștefan cel Mare a înființat o episcopie ortodoxă în satul Vad aparținător Cetății Ciceu. Primul episcop a fost Atanasie originar din Moldova. Se întâlnesc episcopi la Vad până la mijlocul sec. XVII.

Calvinismul în Transilvania

Pentru că principele Transilvaniei și marea nobilime trecuse la calvinism, aceștia au întărit propaganda calvină care avea ca scop înstrăinarea românilor de credința și de neamul lor. Pentru aceasta au folosit mai multe mijloace:

- Numirea unor episcopi calvini dintre români. Ex: Gheorghe din Sângeorzul Trascăului 1566, Pavel din Turdaș 1569 și Mihail din Turdaș 1577;
- Sinoadele calvine care luau diferite măsuri pentru calvinizarea bisericii ortodoxe;
- Tipărirea de cărți calvine pentru români.

Dar toate aceste încercări prozelitiste au rămas fără urmări căci puțini români au îmbrățișat calvinismul ca să-și păstreze proprietățile și titlurile nobiliare, iar marea masă a credincioșilor români au rămas și pe mai departe în sânul Bisericii Ortodoxe Românești.

Mănăstiri din Țara Românească

Radu cel Mare a ctitorit mănăstirile Glavacioc, Govora și Dealu.

Neagoe Basarab a ctitorit mănăstirile Curtea de Argeș, biserica mitropolitană din Târgoviște terminată de Radu Paisie și o nouă biserică la Snagov.

Mănăstiri în Moldova

Bogdan cel Orb a ctitorit biserica Sfântul Gheorghe din Suceava terminată de fiul său Ștefăniță.

Petru Rareș a ctitorit mănăstirea Probota, Catedrala episcopală din Roman, mănăstirea Moldovița, biserica Sfântul Dumitru din Suceava.

Soția, lui Petru Rareș, Elena a ridicat două biserici în Botoșani și în Suceava. Un sfetnic de-al lui Rareș a ctitorit mănăstirea Humor.

Alexandru Lăpușneanu a ctitorit mănăstirile Slatina, Bistrița, Pângărați.

Petru Șchiopu a ctitorit mănăstirea Galata din Iași.

Familia Movileștilor a ctitorit mănăstirea Sucevița.

Marele vornic Nestor Ureche a ctitorit mănăstirea Secu.

Atanasie Crimca a ctitorit mănăstirea Dragomirna.

Tiparul în Țara Românească în secolul al XVI-lea

Un moment deosebit de important în viața bisericească a Țării Românești în sec. XVI este introducerea tiparului. Cei care au pus bazele activității tipografice au fost preotul Macarie, Dimitrie Liubavici și Filip Moldoveanul. Primele cărți în limba română au fost tipărite la Cracovia 1491-1492.

Călugărul tipograf Macarie

A doua tipografie slavă a fost întemeiată în orașul Cetinie din Muntenegru unde principele Gheorghe Cernoevici a adus o tipografie din Veneția 1493 care a lucrat sub conducerea călugărului Macarie, tipărind cărți în limba slavonă. Din pricina dominației otomane activitatea tipografică a încetat în 1496. După o pribegie prin Veneția ieromonahul Macarie a venit în Țara Românească unde domnea Radu cel Mare care era un bun organizator al treburilor bisericești și care a deschis o tipografie la Târgoviște sau la Mănăstirea Dealu. Tipografia era nouă cumpărată de Radu cel Mare poate chiar de la Veneția, iar textul care a stat la baza tiparului este a unor manuscrise aflate în mănăstirile din Țara Românească.

Tipăriturile lui Macarie

Ieromonahul Macarie a tipărit în Țara Românească trei cărți de slujbă bisericească în limba slavonă între anii 1508-1512.

1. Liturghierul (1508) care cuprindea cele trei liturghii (vecernia și câteva rugăciuni). Însemnătatea lui constă în faptul că reprezintă începutul tiparului în Țările Românești și pentru că este prima ediție a acestei cărți în limba slavonă.
2. Octoihul (1510) este un tipar interesant și rar al acestei cărți, căci nu este nici un Octoih Mare (care cuprinde cântările Utreniei și Vecerniei pentru toate zilele săptămânii pe toate cele 8 glasuri) și nu este nici Octoih Mic (care cuprinde aceleași cântări pe cele 8 glasuri dar numai pentru sâmbătă și duminică), ci este un tipar mixt, cuprinzând glasul I pentru toate zilele săptămânii, iar glasul II până la 8 numai pentru sâmbătă și Duminică.
3. Tetraevangheliarul (1512) cuprinde cele patru Evanghelii așezate în ordinea lor din Noul Testament, dar cu indicarea pe margine a pericopelor, ca preotul să știe în duminici și sărbători să citească. Abia din 1682 s-a început tipărirea pericopelor Evanghelice în felul cunoscut astăzi. Însemnătatea acestei tipărituri constă în faptul că e primul tetraevangheliar pentru toți ortodoxii care foloseau limba slavă în cult, apoi activitatea tipografică din Țara Românească a încetat.

Dimitrie Liubavici

Activitatea tipografică s-a reluat în Țara Românească abia peste 33 de ani în timpul domniei lui Radu Paisie. Inițiatorul noii tipografii a fost tot un sârb, Dimitrie Liubavici. Acesta a învățat meșteșugul tipografic la Veneția, apoi a înființat o nouă tipografie în Serbia, dar din cauza turcilor a venit la noi cu tipografia sa în timpul lui Radu Paisie.

Tipăriturile sale

1. Un molifteInic slavon terminat la 10 ianuarie 1545, ceea ce înseamnă că a fost început în 1544. Tipărirea s-a făcut în cetatea de scaun, Târgoviște. Ca o anexă la molifteInic a apărut și o pravilă a Sfinților Apostoli și Sfinților Părinți, prima carte de legi tipărită în Țara Noastră.
2. Praxiul (Apostol) în limba slavonă cu ajutorul a doi ucenici, Oprea și Petru, tipărit în 1546-1547.

Tiparul în Transilvania în secolul XVI-lea

Filip Moldoveanul

O altă tipografie a cea de la Sibiu cu litere cirilice încă în prima jumătate a sec. XVI condusă de Filip Moldoveanul, originar din Moldova, care era scrib al magistratului din Sibiu. Din tipografia sibiană au ieşit mai multe tipărituri cu litere cirilice, printre care primele texte imprimate în limba română. Dintre cărţile tipărite cunoaştem trei:

1. Un catehism în româneşte – 1544;
2. Un tetraevanghel în slavoneşte – 1546;
3. Un tetraevanghel slavo-român – 1551-1553 fiind prima carte bilingvă apărută la noi şi prima carte în limba română păstrată.

S-ar putea ca traducătorul să fie chiar Filip Moldoveanul. Cu Filip Moldoveanul încep deci tipăriturile în limba română, care vor continua apoi într-un ritm tot mai susţinut în a II-a jumătate a sec. XVI. Filip Moldoveanul poate fi considerat, ca primul tipograf şi gravor de neam român, cunoscător al limbilor: slavonă, latină şi germană, un remarcabil reprezentant al vechii culturi româneşti.

Ieromonahul Lavrentie

În Ţara Românească apare o nouă tipografie abia peste câteva decenii, instalată în mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul (Plumbuita de Bucureşti). Matriţele şi cele necesare au fost lucrate de ieromonahul Lavrentie, care a tipărit un tetraevanghel în limba slavă, în două ediţii 1582, precum şi o psaltire tot în limba slavonă.

Diaconul Coresi și activitatea sa tipografică

Originar din Târgoviște, diaconul Coresi a învățat arta tipografică de la Dimitrie Liubavici. Prima carte a fost un Octoih slavon tipărit la Brașov. Coresi s-a reîntors la Târgoviște chemat de domn a tipărit un triod-penticostar în slavonește (1557-1558). După aceasta a venit iar la Brașov stabilindu-se definitiv aici.

Tipărituri românești la Brașov

Prima carte tipărită acum a fost „Întrebare creștinească” 1559. Este prima carte în limba română care s-a păstrat.

- ✓ 1560-1561 un Tetraevangheliar;
- ✓ 1563 un Apostol;
- ✓ 1567 tâlcul Evangheliei având ca anexă un Molitfelnic;
- ✓ 1570 o Psaltire și un Liturghier și o Pravilă a Sfinților Părinți.

Tipărituri în slavonește

Au fost cerute de domnii și ierarhii de peste munți.

- ➢ 1562 un Tetraevangheliar;
- ➢ 1568-1569 un Minei;
- ➢ 1574-1575 un Octoih;
- ➢ 1577 o Psaltire și una slavo-română;
- ➢ 1578-1579 un Evangheliar;
- ➢ 1580 un Tetraevangheliar slovo-român.

Ultima carte tipărită de Coresi și cea mai importantă a fost Evanghelia cu învățătură sau Cazania Brașov 1581. Palia de la Orăștie a apărut în 1582 în românește. Cuprinde primele două cărți ale Vechiului Testament. Tipărirea a făcut-o fiul lui Coresi Șerban la Orăștie. Inițiatorul traducerii și tipăriturii a fost episcopul Mihail Turdaș. Traducerea s-a făcut după un text unguresc. Cu „Palia de la Orăștie” se încheie șirul primele tipărituri românești în Transilvania, activitatea fiind preluată la Alba Iulia abia peste o jumătate de secol.

Importanța tipăriturilor lui Coresi

- ❖ A pus în circulația vechi manuscrise românești;
- ❖ A contribuit la unificarea limbii literare românești;
- ❖ E primul cărturar care a luptat conștient pentru introducerea limbii române în biserică;
- ❖ Întreg Răsăritul ortodox s-a bucurat de tipăriturile lui Coresi pentru că ele au circulat și la ortodocșii din alte țări.

Biserica Ortodoxă din Țara Românească în timpul domniei lui Matei Basarab

După Mihai Viteazul au urmat mai multe domnii scurte neînsemnate până ce scaunul Țării Românești a fost ocupat de Matei Basarab (1652-1654). În timpul său biserica a desfășurat o activitate rodnică.

Mitropolitul Luca (1602-1629)

După mitropolitul Eftimie, scaunul mitropolitan al Țării Românești a fost ocupat de grecul Luca din Cipru, fost episcop de Buzău și fost om de încredere al lui Mihai Viteazul. Era un caligraf iscusit păstrându-se la el câteva manuscrise grecești. În timpul său s-a întărit mult elementul clerical grecesc în țară. A murit la 1629, fiind înmormântat la mănăstirea Izvorani din Buzău ctitoria sa.

Mitropolitul Teofil (1636-1648)

Omul de încredere al lui Matei Basarab, fost egumen la mănăstirea Bistrița și apoi episcop al Râmnicului. Ceea ce-l evidențiază, pe Teofil este activitatea sa culturală. Acum nu mai exista activitate tipografică în Țara Românească de pe la mijlocul sec. XVI, ea fiind reluată prin strădaniile lui Matei Basarab și de mitropolitul Teofil. Trebuia remarcat că în timpul lor se tipăresc primele cărți în limba română în Muntenia.

Tipăriturile lui Matei Basarab

Pentru că în acel timp în scaunul mitropolitan al Kievului se află Petru Movilă, Matei Basarab s-a adresat acestuia cerându-i o tipografie. Mitropolitul i-a trimis o tiparniță completă și câțiva tipografi. Tipografia a fost așezată la Câmpulung, în 1635 și s-au tipărit trei cărți slavonești: Molitfelnic (1635); Antologhion (1643); Psaltire (1650). S-a mai tipărit în 1642 „Învățături peste toate zilele), în limba română. În 1637 aflăm a doua tipografie la Govora unde s-au tipărit mai multe cărți. În 1640 s-a tipărit „Pravila de la Govora" sau „Pravila cea mică" fiind prima carte tipărită în românește în Muntenia, tradusă din slavonește. Tot în 1640 a ieșit de sub tipar un Ceaslov, prima carte românească de cult; iar în 1642 Cazania de la Govora. Tipografia a fost mutată la mănăstirea Dealu și prima carte tipărită a fost „Evanghelia învățătoare" (1644). În 1647 a apărut aici „Urmarea lui Hristos" de Thomas Kimpis. Acestea sunt lucrările tipărite sub mitropolitul Teofil dintre care cinci erau în românește, pentru care poate fi socotit printre începătorii culturii românești.

Mitropolitul Ștefan (1648-1668), dar cu o întrerupere în 1653 până la 1655

Originar din satul Râmești din Vâlcea, fost egumen la Tismana. Cât a fost îndepărtat din scaun a fost înlocuit cu episcopul Râmnicului, Ignatie Sârbul. Ca mitropolit a desfășurat o frumoasă activitate culturală susținând folosirea limbii române în locul celei slavone. Tipografia a lucrat la Târgoviște, unde a tipărit cărți de slujbă în: slavonește, slavono-română și românește, precum un triod penticostar (1649), în slavonește Pocribania (1650) (slujba înmormântării pentru preoți și diaconi) și Târnosania (1652). Dar cea mai importantă lucrare apărută sub mitropolitul Ștefan a fost „Îndreptarea legii" sau „Pravila mare" (1652 Târgoviște). Era o nouă carte de legi cu peste 600 de pagini și cuprindea diferite prelucrări din legislația bizantină precum și canoanele Sfinților Apostoli, sinoadele ecumenice, Sfinții Părinți. A fost tradusă din grecește de monahul Daniil Andrean ajutat de doi dascăli greci.

Arta bisericească

Alături de Ștefan cel Mare, Matei Basarab este cel mai mare ctitor de biserici din trecutul nostru. Se cunosc 38 de mănăstiri și biserici ridicate de el: mănăstirea Arnota (locașul său de îngropare), Căldărușani (1638), Strehaia. A refăcut biserica de la mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung și Plumbuita din București și de la Episcopia din Buzău. A ctitorit: Sărindari și Sfinții Apostoli Petru și Pavel din București, Sfântul Nicolaie din Târgoviște, Sfântul Dumitru din Craiova. A ridicat biserici în afara hotarelor: Soveja în Moldova (în urma împăcării cu Vasile Lupu), Turnu Roșu lângă Sibiu, Biserica Șiștov și Vidin în Bulgaria. Toate aceste ctitorii au fost înzestrate de domnitor cu odoare, veşminte și moşii. Nenumărate danii a făcut și Athos. Urmând exemplul său și alți membrii ai familiei au înălțat alte locașuri de închinare.

Concluzie

Merită să fie reținută strădania mitropolitului Teofil și Ștefan de a introduce limba română în biserică.

Biserica din Moldova în timpul lui Vasile Lupu. Mitropolitul Varlaam

Cea mai însemnată dintre domniile Moldovei în prima jumătate a sec. XVII a fost a lui Vasile Lupu (1634-1653) sprijinitor al culturii și al bisericii. În cursul domniei lui, Biserica Ortodoxă a ajuns la o strălucire pe care n-o mai cunoscuse din timpul lui Ștefan cel Mare. Aceasta s-a datorat și Mitropolitului Varlaam, care a păstorit în tot cursul domniei sale (1632-1653).

Mitropolitul Varlaam

De tânăr și-a îndreptat pașii spre mănăstirea Secu, fiind cunoscut ca egumen aici, încă înainte de 1813. Aici a tradus în română lucrarea ascetică „Leastvița" a Sfântului Ioan Scărarul (adică „Scara"). Datorită rodniciei sale, activități cărturărești ca și a vieții sale curate a fost ridicat la rangul de arhimandrit, ajungând unul din sfetnicii apropiați ai domnitorului Miron Barnovschi (1626-1629). Dar frumoasele sale însușiri: cultura sa, strădania în slujba bisericii, l-au făcut vrednic de a fi ales în scaunul de mitropolit al Moldovei în 1632. Primii ani de păstorie au căzut în vremuri destul de tulburi din pricina unor schimbări de domni, dar a continuat apoi nestingherită în tot cursul domniei lui Vasile Lupu. Din multipla sa activitate vom reține întâi pe cea cărturărească. La îndemnul său, Vasile Lupu s-a îngrijit de înființarea unei tipografii care a fost instalată la mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași. Aceasta a fost prima tipografie din Moldova. Aici a început mitropolitul Varlaam tipărirea de cărți în românește. Toate au alt cuprins decât al cărților de slujbă bisericești.

Cele mai însemnate lucrări sunt:

- Cazania lui Varlaam – este cea mai însemnată lucrare a sa și una din cele mai de seamă din istoria vechii culturi românești. Este intitulată „Carte românească de învățătură la duminicile de peste an și la praznicele împărătești și la Sfinții mari" sau „Cazania" apărută la Iași în 1643. Are 505 file și începe cu un cuvânt adresat de Vasile Lupu, după care cu un cuvânt adresat de mitropolitul Varlaam. Cartea are două părți: prima cuprinde 54 de Cazanii la duminici (13 ale Triodului, 9 Penticostar și 32 la Octoih), partea a II-a cuprinde 21 de Cazanii la diferite sărbători.
- Cele Șapte Taine ale Bisericii (Iași 1644) – 339 pagini, este o explicare sub formă de întrebări și răspunsuri ale celor Șapte Taine cu rânduiala lor. Cartea era menită să apere temeiurile credinței Bisericii Ortodoxe împotriva calvinilor.
- Răspunsul la catehismul calvinesc (1645) – se știe că în 1642 conducătorii calvini ai Transilvaniei au publicat un catehism la Alba-Iulia. Citindu-l și văzând că era „plin de otravă de moarte sufletească", mitropolitul a găsit de datoria lui să convoace un sobor al arhiereilor din ambele țări spre a lua atitudine împotriva catehismului. Răspunsul s-a tipărit în 1645 și combătea principalele învățături calvine expuse în catehismul de la Alba-Iulia, dezvoltând și învățătura ortodoxă.

Mitropolitul Petru Movilă. Sinodul de la Iași

Poporul nostru a dat slujitori vrednici și în slujba altor biserici surori din alte țări, ajutând la propășirea acestora. Între aceștia la loc de frunte se numără și Petru Movilă mitropolitul Kievului.

Viața lui Petru Movilă

S-a născut la Suceava la 21 decembrie 1596 ca fiu al lui Simion Movilă. Dintre frații lui trei au ajuns domni în Țara Românească sau în Moldova. La 4 ani a trebuit să pribegească în Polonia de unde s-a reîntors în 1601, ca apoi în 1611-1612 să părăsească pentru totdeauna Moldova stabilindu-se în Polonia. A învățat la Colegiul Frăției Ortodoxe de la Lvov. Apoi a mers la mănăstirea Pecerska din Kiev, unde în 1622 s-a călugărit, iar în 1627 a fost uns în monarhism, ajungând egumen. La 3 ianuarie a ajuns stareț la mănăstirea Pecerska.

Petru Movilă Mitropolitul Kievului (1633-1646)

A fost hirotonit în aprilie 1633 la numai 37 de ani, instalat la Kiev în iulie 1633.

Activitatea mitropolitului Petru Movilă

Academia movileană – Încă din 1631 când era numai arhimandrit a înființat la Kiev un colegiu pe care în 1633 l-a transformat în academie după modelul universităților apusene. Este cea mai veche universitate ortodoxă.

Cărți și tipografii

A înființat tipografii la Kiev, Lvov tipărind o mulțime de cărți, cunoscându-se aproape 50 de tipărituri „Lithos" (Piatra) 1644 polemică religioasă „Evanghelia învățătoare" sau „Cazania" a patriarhului al Constantinopolului. Dar cea mai importantă este „Mănăstirea Ortodoxă", cartea de doctrină a întregii ortodoxii. Nevoia unui catehism se simțea mai mult ca oricând, dată fiind propaganda catolică, și protestantă, cât și pentru faptul că alte confesiuni aveau asemenea cărți. Mărturisirea a fost scrisă în limba latină și a fost împărțită după cele trei virtuți teologice, care cuprinde 261 de întrebări și răspunsuri, bazate pe Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și canoanele bisericești. Partea I – învățătura despre credință tâlcuind Crezul; Partea a II-a – Despre nădejde „Tatăl Nostru"; Partea a III-a – Învățătura față de dragostea lui Dumnezeu și aproapele.

După întocmirea mărturisirii, mitropolitul a convocat la Kiev în 1640 un Sinod de clerici și mireni ca să-și dea părerea asupra cărții sale. Sinodul n-a căzut de acord asupra a două puncte. S-a ajuns la ideea convocării unui alt Sinod cu reprezentanții a mai multor biserici.

Sinodul de la Iași

Pentru că Sinodul nu se putea ține la Constantinopol unde stăpâneau turcii, nici la Kiev unde stăpâneau regii poloni catolici, Petru Movilă s-a gândit să fie convocat în Moldova la Iași, țară ortodoxă și țara sa natală în care domnea atunci Vasile Lupu. Patriarhul Ecumenic și-a dat încuviințarea să se țină la Iași, trimițându-și delegații printre care cel mai învățat teolog grec al secolului XVII, Meletie Sirigul. Mitropolitul Petru Movilă a trimis trei delegați de la Kiev. Din partea Bisericii Moldovene au participat mitropolitul Varlaam, episcopul Romanului, Rădăuților și Hușilor și egumenul Mănăstirii Trei Ierarhi. Deci pentru prima dată s-au întâlnit aici reprezentanții celor trei mari ramuri ale Ortodoxiei Răsăritene: Greacă, Slavă, Română. Sinodul s-a deschis la 15 septembrie 1642 la Biserica Sfinții Trei Ierarhi din

Iași, a ținut 43 de zile până la 27 octombrie 1642. Pe măsura discutării Meletie a tradus în greacă, Mărturisirea de credință alcătuită de Mitropolitul Petru Movilă. Discuții aprinse au fost asupra celor două puncte si anume: scrisese Petru Movilă că între Rai și Iad, mai este un loc curățitor numit purgatoriu și că prefacerea darurilor la Sfânta Liturghie ar fi la rostirea cuvintelor: „Luați mâncați...”. Sinodul și Meletie au apărat vechile rânduieli ortodoxe combătând cele două învățături eterodoxe. La 27 octombrie s-a încheiat Sinodul și la 30 octombrie mărturisirea îndreptată și tradusă a fost trimisă Sinodului din Constantinopol. În martie 1643 Sinodul Patriarhal din Constantinopol a aprobat mărturisirea, iar mai târziu și-au pus semnăturile și Patriarhul Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. Astfel lucrarea învățatului Mitropolit primea aprobarea întregii ortodoxii devenind după Crez și Dogma Sfântului Ioan Damaschin a treia mărturie de credință a Bisericii Ortodoxe. Cartea s-a tipărit abia în 1667, Amsterdam în limba greacă, în românește la Buzău în 1691, apoi în 1981 de Patriarhul Alexandriei Helian.

Biserica Ortodoxă din Transilvania în prima jumătate a sec. XVII

Am văzut că din a doua jumătate a sec. XVI încep știrile privitoare la mitropoliții Transilvaniei care-și aveau reședința la Alba Iulia (Bălgrad). Printre aceștia s-au remarcat Ghenadie I și Ioan de la Prislop.

Urmașii lui Ioan de la Prislop

Mitropolitul Teoctist (1606) apare numele pe un act și 1622 pe o piatră funerară. Mitropolitul Dosoftei la 4 iunie 1627 a convocat un sinod la Alba Iulia. Mitropolitul Ghenadie II a murit în septembrie 1640.

Ilie Iorest (1640-1643)

Era originar din Transilvania, călugărit în Moldova la mănăstirea Putna. În 1640 a fost ales mitropolit. Păstoria lui fiind în vremuri destul de vitrege când aveau loc acțiuni prozelite ale calvinilor în frunte cu Gheorghe Rakoczy I care au făcut presiuni asupra mitropolitului Iorest să-i ajute la răspândirea calvinismului pentru care încă de la numire i s-a fixat un program în șapte puncte prin care să acționeze la răspândirea calvinismului. Pentru că n-a îndeplinit niciuna din condiții principele l-a aruncat în temniță unde a pătimit 9 luni și a fost eliberat pe baza a 24 de chezași. Eliberat Iorest s-a retras în Moldova la Putna, iar în 1645 a mers în Rusia ca să strângă milostenie ca să răscumpere pe chezași. Mitropolitul Iorest si-a petrecut restul vieții la Putna și a murit la 1678. Pentru viața și statornicia sa în dreapta credință a fost trecut de Sfântul Sinod în 1950 ca Sfântul Ierarh și Mărturisitor.

Mitropolitul Simion Ștefan (1643-1656)

Principele calvin a impus şi lui 15 condiţii în favoarea calvinismului predica în româneşte dar numai după Sfântul Scriptură, catehizarea tinerilor după catehismul calvinesc, înlăturarea cinstirii icoanelor și Crucii și altele. Nici aceste condiții n-au avut urmări.

Noul Testament de la Alba Iulia

A fost tipărit la Alba Iulia în 1648. Traducerea a început-o ieromonahul Silvestru fost egumen la Govora unde mai tipărise două cărți. El n-a trăit să-și vadă definitivată lucrarea ci a murit în timpul traducerii. Opera sa a fost nevoit să-l întregească. Tot în cursul tipăririi sale s-a tipărit și o psaltire la Alba Iulia 1651. Mitropolitul Simion Ștefan a murit în vara anului 1656 căci la 17 septembrie 1656 era sfințit la Târgoviște noul mitropolit Sava Brancovici.

Concluzie

În prima jumătate a sec. XVII vlădicii transilvăneni au avut de luptat cu propaganda calvină sprijinită de principii Transilvaniei, dar cu toate vitregiile vremii ei au izbutit să-și păstreze credincioșii în credința ortodoxă. Din rândul lor a ieșit și un martir al credinței strămoșești Sfântul Ierarh și Mărturisitor Ilie Iorest.

Biserica Ortodoxă din Transilvania din a doua jumătate a sec. XVII

În locul mitropolitului Simion Ștefan soborul protopopilor români din Transilvania a ales pe protopopul văduv din Ineu, Sava Brancovici.

Sava Brancovici mitropolit al Ardealului (1656-1680), cu o întrerupere (1660-1662)

Viața

Simion Brancovici s-a născut în Ineul Ardealului dintr-o veche familie sârbească așezată aici din sec XVI. A învățat carte în casa părintească și de la fratele tatălui său Longhin „mitropolitul" Ineului. A ajuns apoi la mănăstirea Comana din Țara Românească unde se retrăsese între timp vlădica Longhin. De aici s-a întors acasă, s-a căsătorit și murind protopopul Ineului credincioșii l-au sfătuit să-și închine viața slujirii lui Dumnezeu ca preot protopop. Îndeplinindu-le dorința a plecat în Țara Românească la unchiul său Longhin care a stăruit pe lângă mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei să-l hirotonească. A fost hirotonit în Catedrala Mitropolitană din Târgoviște apoi s-a întors acasă la Ineu între timp aflase că îi murise soția. Și așa ajunge Sava Brancovici mitropolit al Ardealului 1656-1680, cu o întrerupere între 1660-1662. A îndeplinit slujba de protopop timp de mai mulți ani până în 1656, când a fost ales mitropolit al Bărăganului în locul lui Simion Ștefan. A trecut din nou în Țara Românească unde după ce a fost călugărit sub numele de Sava a fost hirotonit în Catedrala din Târgoviște în ziua Înălțării Sfintei Cruci din 1656 de către mitropolitul Ștefan și vlădica Longhin. Încărcat de daruri primite de la domnul țării Constantin Șerban Basarab și de la Mitropolitul Ștefan s-a reîntors la credincioșii săi din Transilvania fiind primit cu mare cinste la reședința vlădicească din Alba Iulia. În 1670 vlădica Sava a făcut un drum în Țările Române unde domnul țării, vlădicii, boierii i-au întărit printr-un hrisov o danie anuală de 6000 de asprii, pe care o avuseseră și unii dintre înaintașii săi.

În anii următori se cunosc câteva vizite canonice făcute în parohiile din eparhia sa. În 1660 principele l-au înlocuit cu preotul rus Ghenadie care a murit. Apoi apare ca Mitropolit un oarecare Daniil. Abia în martie 1662 Brancovici a fost readus mitropolit. Păstoria sa deși îndelungată a fost mult tulburată de numeroasele războaie și schimbări de principi petrecute atunci precum și de încercările acestora de a atrage pe românii ortodocși la calvinism.

Mitropolitul Sava în Rusia

Din 1662 până în 1680 Mitropolitul Sava a păstorit fără întrerupere, pentru că biserica ortodoxă din Transilvania se zbătea cu multe greutăți, Mitropolitul Sava a cerut îngăduința principelui să meargă în Rusia ca să strângă milostenie, așa cum făcuse și Ilie Iorest. Ajuns în Rusia în 1668, a fost primit de Țarul Rusiei în două rânduri care i-a făcut numeroase daruri dându-i și un hrisov prin care-i îngăduia să meargă în Rusia după milostenie din 7 în 7 ani. În ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel a slujit la Biserica Uspenki din Moscova, împreună cu Patriarhul Alexandriei și Antiohiei și vlădicii ruși.

Mitropolitul Sava și Calvinismul

După întoarcerea din Rusia a început pentru Mitropolit o perioadă de asupriri din partea principelui și a altor conducători calvini dându-și seama că prin călătoria în Rusia i-a crescut încrederea în Ortodoxie. De aceea în 1669 principele i-a impus noi îndatoriri printre

care cea mai grea era aceea a supunerii față de „superintendentul calvin al Transilvaniei”. În 1670 vlădica a făcut un drum în Țara Românească unde domnul țării, vlădicii și boierii i-au întărit prin hrisov o danie anuală de 6000 de asprii.

Sinodul Mitropolitului Sava

În 1675 Mitropolitul Sava a convocat un sobor la Alba Iulia luând o seamă de măsuri pentru înviorarea vieții religioase bisericești a clerului și credincioșilor ortodocși din Transilvania.

Sfârșitul Mitropolitului Sava

Cu toate că se păreau că legăturile dintre Mitropolit și principe erau bune în realitate erau din cele mai încordate. Fiind învinuit că ar unelti împotriva principelui acesta a convocat la 2 iulie 1680 un scaun de judecată și aducându-i-se mai multe învinuiri nedrepte mitropolitul Sava a fost înlăturat din scaun, bunurile confiscate și mitropolitul a fost aruncat în temniță, apoi eliberat din închisoare dar în aprilie 1683 a murit. Ținând seama de viața lui curată și de statornicia sa în ortodoxie, Sfântul Sinod al Bisericii Noastre a canonizat în 1950 pe mitropolitul Sava hotărând ca el să fie cinstit Sfânt Mărturisitor și pomenit o dată cu Ilie Iorest la 24 aprilie.

Urmașii lui Sava Brancovici

- ✓ Iosif Budai din Pișchink, județul Hunedoara (1680-1681);
- ✓ Ioasaf (grec), (1681-1683);
- ✓ Sava din Vestem Sibiu, (1684-1685);
- ✓ Varlaam (1685-1692);
- ✓ Teofil din Teiuș (1692-1697);
- ✓ Atanasie Anghel (1698-1713) – acesta a îmbunătățit cu o mică parte a clerului unirea cu Biserica Romei (1701). Și astfel cu mitropolitul Atanasie Anghel se încheie șirul mitropoliților ortodocși de la Alba Iulia, locul Mitropoliei luându-l o episcopie unită. De acum poate fi socotită încheiată și propaganda calvină printre românii ortodocși căci în 1687-1688, Transilvania a ajuns în stăpânirea Imperiului Catolic al Austriei, locul propagandei calvine fiind luat de cea catolică mult mai puternică și mai distrugătoare de suflete.

Biserica Ortodoxă din Țara Românească în timpul stăpânirii lui Constantin Brâncoveanu

Între cei mai de seamă domnitori ai Țării Românești se află și Constantin Brâncoveanu (1688-1714) în timpul căruia biserica și cultura au cunoscut o mare înflorire. Brâncoveanu și-a început domnia în 1688 în împrejurări foarte grele pentru Țara Românească în timpul unor războaie între turci și austrieci țara fiind amenințată și de aceștia dar și de tătari. Brâncoveanu printr-o iscusință deosebită a știut să păstreze cu toți legături de prietenie pentru ca țara sa să nu fie supusă la jafuri și pustiire. În cursul domniei sale destul de îndelungată a avut doar o singură ciocnire cu o oaste austriacă pe care a înfrânt-o în 1690 între Tohan și Zărnești. De aceea în cursul domniei sale a putut să construiască numeroase biserici și palate, să sprijine tipărirea de cărți și să-i sprijine pe cărturari. Sub aceste aspecte domnia lui este una dintre cele mai rodnice în trecutul nostru.

Cultura în timpul lui Brâncoveanu

Domnia lui Brâncoveanu este însemnată în deosebi pentru activitatea cărturărească ce s-a desfășurat sub directa sa îndrumare. În timpul său au trăit cărturari de seamă: Constantin Cantacuzino, cronicul Radu Popescu, frații Radu și Șerban Greceanu, Mitropolitul Antim Ivireanul, precum și diferiți învățați străini, Patriarhul Dionisie IV al Constantinopolului, Gherasim al Alexandriei, Atanasie III al Ierusalimului și alții. Din dorința de a veni în ajutorul celor ce voiau să studieze Brâncoveanu a înființat în 1694 o Academie Domnească la Mănăstirea Sfântul Sava din București care avea în frunte pe vestitul dascăl grec Sevastos Kimenitul din Trapezunt. În afară de această Academie la București mai funcționa Școala domnească de slovenie de la biserica Sfântul Gheorghe Vechi, iar spătarul Mihail Cantacuzino a înființat o școală la mănăstirea Colțea. Brâncoveanu a fost și un mare ocrotitor al tiparului pe lângă tipografia mai veche înființată în 1678 la București. S-au înființat noi tipografii la Buzău și Snagov. Din toate acestea cu banii lui Brâncoveanu cu osteneala și sub îndrumarea Mitropolitului Antim Ivireanul, au ieșit la lumină o seamă de cărți. Este vrednic de subliniat faptul că pe lângă cărți slavonești au apărut foarte multe cărți de slujbă în românește, limba română înlocuind pentru totdeauna limba slavă în biserica noastră. Acest merit al introducerii limbii române în cult, îi revine lui Antim Ivireanul.

Ctitoriile lui Constantin Brâncoveanu

Constantin Brâncoveanu se numără printre marii ctitori de biserici ridicându-le din temelie sau refăcându-le. Încă pe când era boier a zidit două biserici pe moșiile sale Potlogi (județul Dâmbovița 1683) și Mogoșoaia (București terminată cu o lună înainte de a ajunge domn în 1688). În vara lui 1690 a pus temelie celei mai de seamă ctitorii a sa, Mănăstirea Hurezi, județul Vâlcea cu hramul Sfinții Împărați Constantin și Elena. Mănăstirea a fost lucrată cu o măiestrie deosebită, înconjurată cu ziduri și turnuri ca o cetate de apărare având pe lângă biserica principală și câteva paraclise împodobite cu pictură a celor mai iscusiți meșteri ai vremii. A fost sfințită la 8 iulie 1693 de mitropolitul Teodosie în ea e zugrăvită întreaga familie Brâncovenească. Tot în Oltenia a mai ridicat două locașuri de închinare: Mănăstirea Mamul (județul Vâlcea rezidită din temelie), Mănăstirea Brâncoveni (în care a fost îngropat tot neamul său). În București a ctitorit trei biserici pe locul altora mai vechi demolate în secolul trecut: Sfântul Ioan cel Mare Grecesc, Sfântul Sava, Sfântul Gheorghe cel Nou, una din cele mai reușite realizări ale artei brâncovenești sfințită la 29 iunie 1707. Aici au fost așezate și osemintele ctitorului în 1720. A ctitorit biserica din Voicești (județul Dâmbovița). Împreună cu unchiul său spătarul Mihail Cantacuzino a ridicat o mănăstire Adormirea Maicii Domnului (Râmnicu Sărat). Înafară de aceste biserici ridicate din temelie a mai făcut o seamă de îmbunătățiri s-au prefaceri la mănăstirile: Cozia, Arnota, Bistrița, Strehaia, Sadova, Gura Motrului, Dintru-un Lemn, Argeș, Dealu, Snagov, Biserica Domnească și Sfântul Dumitru

(Târgoviște) și altele. În Transilvania a zidit o frumoasă biserică în Făgăraș (1697-1698), una la Ocna Sibiului și mănăstirea Sâmbăta de Sus. La Ismail pe malul Dunării a ctitorit o biserică Sfântul Gheorghe, în Constantinopol biserica Sfântul Nicolae din Galata. La mănăstirea Sfântul Pavel din Athos cu paraclis și o trapeză. Soția sa doamna Maria a ctitorit biserica Dintr-o zi, bolnița de la Hurezi, o biserică nouă și chilii la mănăstirea Surpatele (Vâlcea), în locul uneia din lemn și a refăcut biserica mănăstirii Viforâta (județul Dâmbovița). Dregătorii lui Brâncoveanu și boierii au ctitorit și refăcut peste 18 biserici de mir sau de mănăstiri.

Mitropolitul Dosoftei

Dintre urmașii mitropolitului Varlaam cel mai de seamă a fost mitropolitul Dosoftei care a păstorit în împrejurări destul de vitrege între anii 1671-1686.

Viața

Cei mai mulți istorici și filologi au arătat că a fost de neam macedo-român căci tatăl său se numea Leontari, mama sa Misira și bunicul Barilă nume neobișnuite în Moldova. S-a născut în 1624. S-ar părea că a învățat la Liov la școala frăției ortodoxe reorganizată de mitropolitul Petru Movilă întrucât avea rude aici. La 25 de ani era călugăr la mănăstirea Probota. În 1658 a ajuns episcop la Huși, iar în 1659 episcop la Roma, iar după 12 ani de păstorire la Roma adică în 1671 a fost ales mitropolit al Moldovei.

Activitatea

În tot timpul păstoririi sale vlădica Dosoftei a fost preocupat de probleme cărturărești, traducând în românește cărți de slujbă și învățătură. Pentru că vechea tipografie din timpul lui Varlaam se distrusese Dosoftei a fost nevoit să-și tipărească primele lucrări în mănăstirea ucraineană de la Uniev. Aici a tipărit în 1673 cea mai de seamă lucrare a sa „Psaltirea în versuri" lucrând la ea cum spune el însuși „cu multă trudă și vreme îndelungată 5 ani, cu foarte mare osârdie". Aceasta a fost prima încercare de versificare în limba noastră cu peste 8600 de versuri având de luptat cu greutățile începutului când limba literară românească nu era încă mlădiată pentru a putea fi folosită în versuri. Psalmii versificați de mitropolitul Dosoftei au adus multă mângâiere în sufletele credincioșilor unii din ei ajungând în cântece de stea și colinde.

Primul Psalm:

„Ferice de omul ce n-a merge\ În sfatul celor fără de lege\ Și cu răii nu va sta-n cărare,\ Nici a ședea-n scaun de pierzare;\ Ci voia lui va fi tot cu Domnul\ Și-n legea lui ș-a petrece somnul."

Alte lucrări

Tot în 1673 a mai tipărit la Uniev Acatistul Maicii Domnului în română. În anul 1679 a încercat să refacă vechea tipografie a lui Vasile Lupu de la Iași tipărind „Dumnezeiasca liturghie" în românește, a doua traducere după Coresi și prima făcută de un ierarh. Dar nemulțumit de tipografie a apelat la patriarhul Ioachim al Moscovei care i-a trimis o tipografie întreagă. Tipografia a fost instalată la Iași unde Dosoftei a tipărit principalele cărți de slujbă în românește el fiind primul în Moldova care a început munca grea de a înlocui limba slavonă cu cea românească în biserică.

- În 1680 a tipărit o „Psaltire" în românește și slavonește.
- 1681 un Molitfelnic.
- 1683 o nouă ediție din Sfânta Liturghie și Paremiile de peste an în românește.

În Molitfelnic și în Paremii a mai adăugat o lucrare istorică proprie cu un poem în 136 de versuri despre domnii Țării Moldovei. În anii 1682-1686 a scos o altă lucrare tradusă din grecește și slavonește „Viața și Petrecerea Sfinților" în patru volume, la traducerea căreia a ostenit vreo 25 de ani. Vitregia vremurilor a împiedicat de acum înainte pe Mitropolitul Dosoftei să mai tipărească.

Ultimii ani de păstorie ai lui Dosoftei

În 1686 regele Poloniei a pornit un nou război împotriva turcilor și a intrat în Moldova crezând că va putea atrage de partea sa pe domnitorul Constantin Cantemir, dar regele polon a fost nevoit să se retragă și a luat cu sine în Polonia ca ostatic pe Mitropolitul Dosoftei care a luat cu el moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. În Polonia pentru mitropolit ca și pentru ceilalți a urmat zile grele de sărăcie, a continuat versiunea poemului despre domnii Moldovei. A tradus aici din grecește în rusește o seamă de lucrări. A tradus versuri din

dramaturgia universală. Cu dorul țării și al credincioșilor săi moldoveni Mitropolitul Dosoftei a murit la 13 decembrie 1693.

Concluzie

Primele încercări de versificare în limba noastră, între care se impun Psaltirea și fragmentul de dramă, Liturghia în românește, cele 4 volume din viețile Sfinților și celelalte lucrări ale ierarhului cărturar îl așează pe Mitropolitul Dosoftei în rândul marilor ctitori ți făuritori ai limbii literare românești.

Mitropolitul Antim Ivireanul

S-a născut în 1650 în Iviria din Georgia. A primit la botez numele de Andrei. Încă din tinerețe a căzut rob la turci care l-au dus la Constantinopol. După ce a scăpat din robie a trăit în preajma patriarhiei ecumenice unde a învățat sculptura, pictura, broderia și a învățat limbile greacă, arabă și turcă și s-a călugărit.

Călugări tipografi

În 1690 Brâncoveanu l-a adus în Țara Românească. Aici a învățat meșteșugul tiparului. În octombrie 1691 a tipărit o carte grecească unde semna „Antim Ieromonah". Antim a ajuns conducător al tiparniței de la București unde a lucrat până în 1694 tipărind trei cărți între care o Psaltire românească cu versuri scrise de el în cinstea lui Brâncoveanu. În 1694 s-a mutat la mănăstirea Snagov unde a întemeiat o nouă tipografie. Aici a stat până în 1701 tipărind 15 cărți dintre cinci în românește. În 1701 s-a reîntors în București unde până în 1705 a tipărit 15 cărți.

Episcop al Râmnicului (1705-1708)

Aici a adus cu el tipografia de la Snagov fiind prima tiparniță la Râmnic unde a tipărit în 3 ani 9 cărți dintre care trei în românește.

Mitropolit al Ungrovlahiei (1708-1716)

Înscăunarea s-a făcut la 22 februarie 1708 la Duminica Ortodoxiei fiind și patriarhii Alexandriei și Ierusalimului. Ca mitropolit a avut frumoase calități de păstor, predicator și patriot.

Activitatea

1. **Noi tipografii**

O nouă tipografie la Târgoviște unde a tipărit 18 cărți dintre care 11 în românește. În 1715 a mutat tipografia de la Târgoviște la București și mai înființat o nouă tipografie la mănăstirea Antim ctitoria lui. Mitropolitului Antim îi revine meritul de a fi introdus pentru totdeauna limba română în slujba bisericească. În total s-au tipărit în Țara Românească în timpul activității sale 63 de cărți din care 38 de el însușii. Dintre ele 21 în românește dintre care 4 scrise chiar de el.

2. **Mănăstirea Antim**

Este ctitorul mănăstirii cu hramul Toți Sfinții din București ridicată în anii 1713-1715 după planurile întocmite de el.

3. **Didahiile**

Ne-au rămas de la el 28 de predici la duminici și sărbători și 7 cuvântări ocazionale.

4. **Ajutor pentru românii ortodocși din Transilvania și Răsăritul Ortodox**

S-a ocupat de românii ortodocși din Transilvania care au fost atrași la biserica Romei, îndemnându-i să rămână statornici în dreapta credință. A tipărit cărți de slujbă pentru credincioșii arabi din patriarhia Antiohiei, pentru credincioșii de limbă greacă și pentru compatrioții săi din Iviria.

5. **Patriot luminat**

A fost un înflăcărat patriot și luptător împotriva asupririi turcești. El a păstorit până la moartea lui Brâncoveanu (1614), apoi și sub urmașul său Ștefan Cantacuzino.

Sfârșitul Mitropolitului Antim

După urcarea pe tronul domnesc al primului domn fanariot Nicolae Mavrocordat (1714) au început zile grele pentru bătrânul mitropolit învinuit că ar fi uneltit împotriva domnului a fost arestat și închis cerându-i-se să-și dea demisia. Refuzând Mavrocordat a cerut patriarhului de Constantinopol să-l caterisească, ceea ce s-a întâmplat urmând să fie închis pe viață la mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai, dar n-a mai ajuns acolo căci ostașii turci care îl însoțeau l-au măcelărit și l-au aruncat în râul Tundja lângă Adrianopol (1716). Când s-au

sărbătorit 250 de ani de la moartea sa la cererea patriarhului Iustinian patriarhia ecumenică a anulat nedreapta și grăbita sentință de caterisire. În 1992 Sfântul Sinod al Bisericii noastre l-a trecut în rândul sfinților și este pomenit la 27 septembrie și este patronul orașului Râmnicu Vâlcea.

Dezbinarea religioasă a românilor din Transilvania 1698-1701

După reformă biserica Romano-Catolică și-a îndreptat atenția spre Biserica Ortodoxă care se afla în situație grea în sec. XVI-XVIII încercând să atragă pe ortodocşi la unire şi încorporare în Biserica Romei. Pentru a-și atinge scopul romano-catolicii s-au arătat destul de diplomați că cei ce părăsesc Ortodoxia puteau să-și păstreze riturile și obiceiurile lor în limba națională dar să respecte cele 4 puncte florentine. Uniatismul a fost propagat în Răsărit de Ordinul Iezuit îndeosebi prin tipografii și şcoli fondând în sec. VI-VII unele colegii și congregații în acest scop. Pentru răspândirea catolicismului prin ortodocşi papalitatea a folosit și mijloace diplomatice și politice prin nunții apostolici sau papali care au ajuns să conducă discret viața politică a Austriei și Poloniei. Activitatea unionistă a bisericii Romano-Catolice a cunoscut în sec. VI-VII un oarecare succes. Dintre unirile cu Roma mai însemnate sunt: unirea ucrainenilor de la Brest Litovsk 1596 și unirea unei părți a românilor din Transilvania 1698-1701. Prin pacea de la Carloviț 26 ianuarie 1699 imperiul turc recunoştea trecerea Transilvaniei sub suzeranitatea Imperiului Habsburgic în care predomina catolicismul. Însă în Transilvania calviniștii erau mai numeroși decât catolicii iar majoritatea erau români ortodocşi pentru care biserica Romano-Catolică pentru a spori numărul catolicilor a recurs la atragerea românilor la unirea cu biserica Romei. În această acțiune rolul principal l-au jucat iezuiții unguri, cardinalul Leopold Kolonici arhiepiscop de Eszterdom și împăratul Leopold I. În septembrie 1697 barocul bisericii Romano-Catolice din Alba Iulia Baranyi a mers la Viena în vederea pregătirii unirii românilor cu biserica Romei. Împăratul Leopold I prin „rezoluția" din 14 aprilie 1698 făcea cunoscut preoților ortodocşi din Transilvania că dacă acceptă să se unească cu una dintre cele 4 religii „recepte" catolică, calvină, lutherană, unitaliană se vor bucura de toate privilegiile religiei respective subliniind în mod special că cei care se vor uni cu biserica Catolică recunoscând pe papă drept cap al bisericii se vor bucura de privilegiile clerului Romano-Catolic. La 2 iunie 1698 cardinalul Leopold Kolonici adresa preoților români un manifest prin care arăta că se vor bucura de privilegiile pe care le au preoții și bisericile catolice numai aceea care vor accepta cele 4 puncte florentine: primatul papal, filioque, azima, purgatoriu. Pe baza acestor 2 manifeste a început acțiunea de atragere a românilor ortodocşi la unirea cu biserica Romei. În Transilvania păstorea ca mitropolit ortodox de Alba Iulia Atanasie Anghel (1698-1713). Hirotonit la București ocazie cu care a fost pus să semneze o mărturisire de credință ortodoxă cu 22 de puncte prin care se obliga să păzească toate învățăturile ortodoxe ferindu-se de rătăcirile calviniste și catolice. Domnitorul Constantin Brâncoveanu i-a făcut numeroase odăjdii iar mai târziu ia dăruit moșia Merișani din Argeş. Dar la 7 octombrie 1698 38 de protopopi au semnat la Alba Iulia un act în limba română prin care declarau că se unesc cu biserica Romei ca să se bucure și ei de privilegiile acestei biserici. Ulterior s-a adăugat pe pagina întâi a actului un P.S prin care se defineau condițiile unirii adică cei care se uneau pretindeau să nu li se schimbe nimic din cult. Pagina a doua a actului cuprinde declarația în limba latină dovedindu-se ulterior că textul a fost falsificat. Paginile III-V cuprind semnăturile celor 38 de protopopi. Împăratul Leopold I a dat la 16 februarie 1699 o diplomă numită „Întâia leopoldină" prin care se prevedea înființarea bisericii unite și se acorda preoților uniți privilegiile preoților catolici. Mitropolitul Atanasie avea ezitări cu privire la unire pentru care curtea din Viena l-a chemat să se pronunțe pentru unire, în caz contrar să fie depus din scaun pentru 22 de acuzații aduse. Mitropolitul Atanasie a plecat la Viena la sfârșitul lunii ianuarie 1701 și a fost pus în fața unei comisii de judecată și sfătuit să accepte unirea. Împăratul Leopold I la 19 martie a dat o nouă diplomă „Diploma a II-a Leopoldină" în 15 articole socotită actul de întemeiere a bisericii unite din Transilvania. Deci prevedea înființarea bisericii unite din Transilvania și crearea episcopiei unite de Alba

Iulia cu primul titular Atanasie Anghel. În modul acesta Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei a fost desființată. După lungi frământări și ezitări constrâns prin amenințări și ademenit cu promisiuni Atanasie Anghel a acceptat unirea. La 24 martie 1701 a fost hirotonit preot, la 25 martie episcop după ritul catolic, iar la 14 iunie a fost instalat din nou „ca episcop unit" în catedrala lui Mihai Viteazul din Alba Iulia de către autoritățile catolice. La 7 aprilie 1701 Atanasie Anghel a semnat o declarație în 16 puncte prin care accepta unirea cu biserica Romei jurând că va rupe orice legături cu mitropolitul și domnul Țării Românești și că va obliga pe toți clericii și creștinii și că va mărturisi actul de credință creștină. La 21 octombrie 1948 după 250 de ani clerul și credincioșii bisericii unite cu Roma printr-un act autoritar al puterii comuniste au fost înglobați în sânul B.O.R. În decembrie 1989 unii dintre foștii uniți s-au reconstituit în biserica unită cu Roma, dar în număr foarte mic 1%.

Proteste împotriva Unirii de la 1701

Chiar în ziua instalării episcopului Atanasie la 14 iunie 1701 reprezentanții Brașovenilor și Făgărășenilor au protestat împotriva înscăunării unui episcop unit într-o biserică zidită de un voievod ortodox, Mihai Viteazul. A doua zi ei au înaintat un memoriu împotriva unirii. Între cei care au protestat împotriva unirii amintim și pe negustorul Pater Ianoș epitropul mitropoliei care îi scrisese o lungă scrisoare lui Atanasie când era la Viena mustrându-l pentru jurământul făcut la București. Apoi nobilul Gavriil Nagyczegi a protestat la guvernul transilvănean împotriva unirii fapt pentru care a fost întemnițat 5 ani la Sibiu. Odată cu el au fost întemnițați și alți români credincioși ortodocși. De asemenea au protestat împotriva unirii credincioșii din părțile Hațegului și Hunedoarei. La scurt timp după lepădarea lui Atanasie a fost afurisit de Patriarhul Calinic al Constantinopolului Dositei al Ierusalimului și Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei. Constantin Brâncoveanu și mitropolitul Teodosie au trimis scrisori de încurajare a românilor ortodocși din Scheii Brașovului îndemnându-i să rămână statornici în dreapta credință. De altfel Brașovul și Țara Bârsei au rămas sub oblăduirea duhovnicească a mitropolitului Ungrovlahiei apoi după un timp sub a episcopilor de Râmnic. Marea majoritate a poporului n-a aflat însă de vreo schimbare „a legii” și au rămas în credința și obiceiurile strămoșești. Iar dintre cei amăgiți mulți începeau să părăsească unirea îndată ce-și dădeau seamă că erau amenințați să-și schimbe „legea”. De exemplu în soborul ținut la Alba Iulia în 1711 protopopii spuneau pe față că au fost înșelați fapt pentru care au semnat un act împreună cu Atanasie prin care se lepădau de unire. Dar peste câteva luni Atanasie a fost constrâns să revină asupra celor scrise. Chinuit de remușcări pentru dezbinarea pe care o făcuse Atanasie a murit în 1713 la înmormântarea sa rostindu-se 2 cuvântări de către iezuiți una în latinește și alta în ungurește.

Concluzie

Așa s-a ajuns la dureroasa dezbinare a fiilor aceluiași popor român și ai aceleiași biserici prin amăgiri, falsuri și făgăduiri deșarte pentru care cea mai mare parte a românilor din Transilvania au rămas la credința Răsăritului protestând cu energie în diferite chipuri și în diferite ocazii împotriva uniaților.

Biserica Ortodoxă din Țara Românească în sec. XVIII

Începând din 1711 Moldova și 1716 Țara Românească s-a instaurat regimul turco-fanariot adică la cârma țării n-au mai fost numiți domni pământeni ci imperiul otoman trimitea greci din cartierul Fanar din Constantinopol. Această epocă a durat în amândouă Țările Române până în 1821. Sub raport social țările noastre au fost într-o continuă decădere și secătuire pricina domnilor fanarioți care căutau ca-n puținii ani de domnie să strângă cât mai multă avere. În privința vieții bisericești scaunele noastre au fost ocupate în mai multe rânduri de ierarhi greci. Exemplu: În epoca fanariotă din Țara Românească (1716-1821) scaunul mitropolitan al Ungrovlahiei a fost ocupat de 12 vlădici din care 6 de origine greacă, iar la Râmnic au fost doi episcopi greci, iar la Buzău din 11 cinci au fost greci. În ceea ce privește ctitoriile domnii fanarioți au ctitorit mai puține biserici decât domnii pământeni. Între ctitoriile domnești amintim mănăstirea Văcărești ridicată de Mavrocordat. Dintre mitropoliții mai importanți ai acestei perioade amintim:

- **Mitropolitul Neofit Cretanul (1738-1753)**;
- **Mitropolitul Grigorie de la Colțea (1760-1787)**;
- **Mitropolitul Dositei Filitti (1793-1810)**.

Mitropolitul Neofit Cretanul (1738-1753)

A fost de neam grec din insula Creta și a venit în țară ca dascăl al copiilor lui Mavrocordat. În 1746 Mitropolitul Neofit a luat parte la divanul domnesc care a luat hotărârea de a dezlega țăranii de glie el fiind primul care a dat exemplu dezrobind românii de pe moșii. La mișcarea împotriva domnitorului Ghica a luat parte pentru impozitele și abuzurile mari. El a rămas în istorie prin două vizite care le-a avut în eparhia sa (1746-1747). Atunci el a cercetat o mulțime de sate și biserici în județele Ilfov, Vlașca, Argeș și Vâlcea. Cu această ocazie a lăsat o seamă de însemnări istorice privind bisericile și mănăstirile. A avut o grijă deosebită de școlile Sfântul Gheorghe Vechi din București și Academiei Sfântul Sava. El însușii a întemeiat o școală la Pătroaia județul Vlașca unde învățau gratuit copiii țăranilor și care a funcționat mai bine de trei decenii. O activitate mai rodnică a avut în tipărirea cărților bisericești tipărind la București peste 30 de cărți românești fie de slujbă, fie de învățătură. El însuși a scris o carte despre miruit în grecește rămasă în manuscris. Deși a fost de alt neam totuși Mitropolitul Neofit apare ca unul din cei mai de seamă mitropoliți din sec. XVIII.

Mitropolitul Grigorie de la Colțea (1760-1787)

A fost de neam român, fost egumen la mănăstirea Colțea din București. A apărut o grijă deosebită activității tipografice, tipărindu-se în cursul păstoririi sale peste 40 de cărți de slujbă în românește la care se adaugă și câteva în grecește. El a ctitorit 2 biserici în București Oborul Vechi și Sfântul Nicolae Vlădica. În 1774 Mitropolitul Grigorie a primit de la generalul Petru Salticov moaștele Sfântul Dimitrie Basarabov pe care le-a așezat în biserica mitropolitană din București hotărând ca prăznuirea să se facă în fiecare an la 27 octombrie. La 10 octombrie 1776 patriarhul ecumenic Sofronie a acordat mitropolitului Grigorie și urmașilor săi titlul său „locțiitor al scaunului din Cezareea Capadociei" care îl situa în sinodul patriarhal din Constantinopol în locul al doilea după Patriarh.

Mitropolitul Dositei Filitti (1793-1810)

A fost grec de origine și a fost episcop al Buzăului. Sub el a continuat activitatea cărturărească din trecut, tipărindu-se foarte multe cărți de slujbă și învățătură. În 1797 a înființat o școală pentru pregătirea preoților la mănăstirea Antim din București. Păstoria lui a căzut în timpuri grele cu năvăliri de oști turcești, cu războaie între ruși și turci pe teritoriul țării noastre motiv pentru care a fost nevoit să se refugieze la Brașov, până în 1810 când a fost înlăturat din scaun, s-a stabilit la Brașov și a murit în 1826. Cea mai mare realizare a sa a fost

înființarea episcopiei Argeșului la 10 octombrie 1793 cu județele Argeș și Olt care a dăinuit până în 1949 și a fost reînființată în 1990 cu primul titular Calinic Argatul.

Episcopia Râmnicului în sec. XVIII

Spre deosebire de sec. anterioare și de celelalte episcopii românești din sec. XVIII Râmnicul a avut o seamă de vlădici vrednici dintre care amintim episcopii Damaschin, Climent, Chesarie și Filaret.

Episcopul Damaschin (1708-1725)

Se trăgea dintr-o familie românească din Voinești de Dâmbovița. A avut o pregătire cărturărească deosebită cunoscând trei limbi latina, greaca și slava. A fost ucenic al episcopului Mitrofan pe care l-a ajutat la tipărirea unor cărți. Între 1702-1708 a fost episcop la Buzău. În noiembrie 1719 episcopul Damaschin împreună cu egumenii mai multor mănăstiri au cerut împăratului de la Viena ridicarea episcopiei Râmnicului la rangul de Mitropolie, înființarea de școli la Râmnic și Craiova și o mai bună organizare a mănăstirilor dar nu au primit nimic. Episcopul Damaschin a avut și preocupări cărturărești aducând o contribuție însemnată la românizarea slujbelor și la dezvoltarea limbii literare românești. El a tălmăcit multe cărți în românește dar a tipărit puține căci abia în 1724 a obținut aprobarea înființării unei noi tiparnițe la Râmnic unde a tipărit un Ceaslov, învățătura de 7 taine și o Psaltire. Restul manuscriselor rămase de la el au fost tipărite de urmași.

Episcopul Climent (1737-1748)

A păstorit în condiții grele fiindcă a izbucnit un nou război între turci și austrieci, război care a cuprins întreaga Oltenie, iar după încheierea păcii de la Belgrad 1739 a fost realipită la Țara Românească și a putut să păstorească în condiții mai bune. Este unul din cei mai de seamă vlădici, ctitor de locașuri sfinte. A ridicat o nouă biserică episcopală la Râmnic, o nouă reședință, clopotniță, chilii și o bolniță. A ctitorit un schit în satul său natal Pietrarii de Jos, apoi schituri la Pătrunsa și Colnic, apoi biserici la Bodești, Bărbătești și Goranu toate în părțile Râmnicului. N-a neglijat nici activitatea cărturărească tipărind vreo 20 de cărți dintre care 10 manuscrise de la Damaschin. Are și el 2 cărticele „Capete de poruncă” și „Întrebări și răspunsuri pentru șapte Taine”. S-a retras din scaun din cauza bătrâneții în 1748 și a murit în 1753.

Episcopul Chesarie (1774-1780)

A învățat la școala domnească din București unde și-a însușit limbile greacă, latină, rusă și franceză. A fost ucenic al mitropolitului Grigorie de la Colțea ajutând la traducerea și tipărirea unor cărți teologice. Spre sfârșitul anului 1771 i s-a încredințat conducerea eparhiei Râmnicului în calitate de vicar, iar în 1773 a fost ales episcop și în 1774 a fost hirotonit și instalat. Ca episcop s-a remarcat și prin activitatea gospodărească dar mai ales prin cea cultural-tipografică. A refăcut tipografia de la Râmnic și în numai patru ani au apărut 10 cărți de slujbă printre care se remarcă mineiele pe lunile octombrie până la martie primele tipărite în românește între anii 1776-1780. Prin mineiele lui s-a desăvârșit pentru totdeauna românizarea slujbelor bisericești. La cele șase mineie se remarcă prefețele scrise de el însușii, în care arăta însemnătatea lunii respective, datinile religioase, explica sărbătorile bisericești făcând și scurte incursiuni în istoria poporului român. A înființat două școli una cu dascăli de limbă greacă și slavonă, iar alta cu dascăli de limbă română. Episcopul Chesarie a murit pe neașteptate la București pe 9 ianuarie 1780.

Episcopul Filaret (1780-1792)

Restul de șase mineie aprilie până la septembrie lucrate de episcopul Chesarie au fost tipărite de episcopul Filaret toate în 1780. Pe lângă acestea episcopul Filaret a mai tipărit peste 20 de cărți de slujbă în românește. În felul acesta el a desăvârșit munca înaintașilor de traducere și tipărire a cărților de slujbă și învățătură în limba română. În 1792 episcopul

Filaret a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei unde a păstorit numai un an căci s-a retras și a murit în 1794.

Concluzie

Din cele expuse reiese că episcopia Râmnicului a fost cârmuită în sec. XVIII numai de vlădici vrednici cu bogate preocupări cărturărești înscriindu-și numele pentru totdeauna în istoria vechii culturi românești desăvârșind procesul introducerii limbii române în biserică fapt care a folosit și vieții religioase, dar și limbii noastre literare.

1885 – B.O.R – Autocefală

1925 – B.O.R – Patriarhie

Biserica Ortodoxă din Moldova în sec. XVIII (1711-1821)

Ca și în Țara Românească și Moldova în perioada 1711-1821 scaunul domnesc a fost ocupat numai de domni fanarioți. Biserica a cunoscut în această perioadă o stare destul de bună pentru că n-a fost decât un mitropolit grec și un episcop la Roma care a păstorit mai puțin de un an pentru că împotriva grecilor s-au ridicat proteste. În ceea ce privește activitatea tipografică, ea s-a reluat la Iași abia în 1714 tipărindu-se până în 1736 doar opt cărți, apoi a continuat cu anul 1741 într-un ritm foarte intens tipărindu-se zeci de cărți la Iași marea majoritate în limba română. Domnitorul Constantin Mavrocordat a acordat o atenție deosebită pregătirii clerului, vlădicii fiind obligați să nu hirotonească decât cu pregătirea corespunzătoare. Cei mai de seamă mitropoliți ai Moldovei în acest secol au fost:

— **Iacob Putneanul**;
— **Gavriil Calimachi**;
— **Iacob Stamati**.

Mitropolitul Iacob Putneanul (1750-1760)

A fost originar din Rădăuți călugărit la Putna. În 1745 a fost ales episcop la Rădăuți continuând activitatea înaintașului său Varlaam, care înființa-se aici o tipografie în 1744, care a funcționat până în 1746 tipărind cinci cărți. Tipărindu-se sub îndrumarea sa peste 15 cărți în limba română necesare bisericii și școlii, dar în calitate de mitropolit după ce a mutat tipografia de la Rădăuți la Iași. În anul 1750 s-a format o coaliție a boierilor, egumenilor, episcopilor care au reușit să impună demisia singurului mitropolit grec Nichifor (1740-1750). În locul său a fost ales mitropolit Iacob Putneanul care deși a păstorit numai 10 ani, el a desfășurat o bogată activitate culturală, socială, politică și gospodărească. Datorită lui s-a înlăturat primejdia adusă de domnii și clericii fanarioți de a introduce limba greacă în școală și chiar în biserică. În afară de numeroase cărți de slujbă a tipărit și cărți de învățătură majoritatea tipărite cu cheltuiala mitropolitului. Mitropolitul a fost preocupat și de educarea copiilor prin școală. De aceea în 1755 a tipărit un abecedar care se numea Bucvar care a umplut un gol imens în literatura didactică din Moldova. În prefața acestei cărți și cu alte ocazii mitropolitul îndemna pe părinți să-și de-a copii la școală. S-a dovedit și un apărător hotărât al poporului împotriva exploatării turco-fanariote. Mergând în februarie 1759 în fruntea a câtorva mii de țărani și orășeni spre curtea domnească cerând înlăturarea jafurilor grecilor-fanarioți pentru care în vara anului 1760 a fost silit să se retragă din scaun. Atunci s-a așezat la mănăstirea Putna unde a continuat lucrările de restaurare la ctitoria lui Ștefan cel Mare. Tot aici a înființat o academie duhovnicească după modelul academiei movilene de la Kiev. Mitropolitul Iacob a murit la Putna în 1778 în tinda bisericii fiind îngropat alături de părinții săi călugăriți la bătrânețe.

Mitropolitul Gavriil Calimachi (1760-1786)

După retragerea lui Iacob domnitorul Ioan Teodor Calimachi l-a adus în scaunul mitropolitan pe fratele său Gavriil Calimachi. Acesta a continuat opera culturală a lui Iacob Putneanul tipărind peste 20 de cărți de slujbă și de învățătură. S-a ocupat și de învățământ întemeind școli noi. A sprijinit mulțimea răzvrătită împotriva dărilor grele impuse de Grigorie III Ghica. A păstorit până la moartea sa în 1786.

Mitropolitul Iacob Stamati (1792-1803)

Originar din Transilvania călugărit la Mănăstirea Neamț, având înclinări gospodărești a ajuns econom al mănăstirii Neamț apoi administrator la Mitropolie. În 1782 a fost ales episcop la Huși unde a zidit o nouă reședință și a refăcut clădirile din incintă. În 1792 a fost ales mitropolit al Moldovei unde s-a dovedit același bun gospodar reclădind reședința mitropolitană, înzestrând mitropolia cu odoare și recăpătându-i unele moșii. A fost și ctitor de

locaşuri sfinte, ctitorind biserica Banu din Iași în locul uneia mai vechi de lemn. A fost și un bun organizator al asistenței sociale prin faptul că a înființat un spital și o farmacie în Iași. A ajutat pe orfani, săraci și văduve. S-a ocupat și de activitatea tipografică tipărind vreo 10 cărți de slujbă, câteva cărți de învățătură și câteva manuale didactice „Gramatica teologhicească după Platon al Moscovei", „Geografie", „Elemente aritmetice" tipărite în 1795.

Concluzie

Putem spune că biserica din Moldova și-a continuat activitatea mai ales cea culturală și tipografică în tot cursul sec. al XVIII-lea prin strădaniile unor vrednici vlădici ca Iacob Putneanul și Iacob Stamati în ciuda măsurilor abuzive luate de regimul turco-fanariot.

Patriarhia Română are cinci Mitropolii în Țară:

1. **Mitropolia Munteniei și a Dobrogei – P.F Patriarh Teoctist**;
2. **Mitropolia Moldovei și Sucevei – Î.P.S Daniel Ciobotea**;
3. **Mitropolia Ardealului – Î.P.S Laurențiu Streza**;
4. **Mitropolia Olteniei – Î.P.S Teofan**;
5. **Mitropolia Banatului – Î.P.S Nicolae Corneanu**.

Viața mănăstirească în Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a sec al XVIII-lea

Viața mănăstirească sub regimul turco-fanariot

Această perioadă care a cunoscut o decădere și în celelalte laturi ale vieții de stat și bisericești a însemnat un regres și în viața mănăstirească. Știind că în veacurile trecute mănăstirile noastre erau centre de cultură și artă, aici scriindu-se cronici, se caligrafiau manuscrise, se lucrau veșminte și vase liturgice, se pregăteau tineri pentru slujbe la curtea domnească pentru copiști sau preoți. Această viață cultural-artistică înfloritoare a început cu timpul să decadă mai ales la mănăstirile pe care domnii le închinaseră la locurile sfinte din Răsărit: Muntele Athos, Constantinopol, Alexandria, Ierusalim, Muntele Sinai și altele. La aceste mănăstiri au venit egumeni și călugări greci care nu aveau nici un interes să continue vechile tradiții culturale ale mănăstirilor noastre. Ei urmăreau de a trimite cât mai mult din roadele moșiilor acestor mănăstiri la locurile cărora le erau închinate. Dar nici în mănăstirile neînchinate situația nu era mai bună. În multe cazuri domnii fanarioți pretindeau sume mari de bani la numirea de noi egumeni și astfel egumenii nu mai puteau fi la înălțimea chemării lor fiind o piedică pentru propășirea duhovnicească și culturală a vieții călugărești. Au fost totuși mulți viețuitori în mănăstirile moldovene și muntene care au dus o viață superioară: episcopul Pahomie al Romanului, arhimandritul Vartolomei Măzăreanul, starețul Paisie Velicicovschi, starețul Gheorghe și calinic Cernicanul.

Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul

O înviorare a vieții monahale a avut loc în a doua jumătate sec. al XVIII-lea când mitropolitul Iacob Putneanul a reușit să redea mănăstirii Putna strălucirea din timpul marelui ei ctitor. Aici el a întemeiat o școală superioară după modelul academiei movilene din Kiev pusă sub conducerea învățatului arhimandrit Vartolomeu membru de onoare al acelei academii. Bun cunoscător al limbii ruse și greacă Vartolomeu ne-a lăsat o serie de lucrări și traduceri originale cu care s-a îmbogățit literatura noastră bisericească și istorică. Arhimandritul Vartolomeu ca și mitropolitul Iacob a determinat un adevărat curent cultural în mănăstirea Putna vădit prin mulțimea traducerilor făcute în acest timp de diferiți călugări și dascăli.

Starețul Paisie Velicicovschi pomenit la 15 noiembrie

Un alt reformator al vieții mănăstirești, de data acesta pe plan mult mai mare, nu numai într-o singură mănăstire, cum făcuse Vartolomeu, a fost starețul Paisie Velicicovschi. S-a născut în 1722 într-o veche familie preoțească, în orașul Poltava primind la botez numele de Petru. A rămas orfan de tată și mama sa la 13 ani l-a dat la învățătură la Academia duhovnicească de la Kiev unde a rămas 4 ani. La vârsta de 17 ani a intrat în mănăstire și dorul nestins de a trăi o viață pustnicească l-a îndreptat spre Țările Române. Timp de 4 ani a viețuit în schiturile: Dălhăuți, Trăisteni și Cârnul în părțile Buzăului. În 1746 a plecat la alt post, s-a așezat într-o mănăstire și pe la începutul anului 1750, a venit și starețul Vasile de Poiana Mărului (Vrancea) care l-a îmbrăcat în mantie sub numele de Paisie. Încetul cu încetul, a început să se strângă ucenici în jurul său și la stăruințele acestora, dar și a altor călugări de la Athos, Paisie a primit să fie hirotonit preot duhovnic și cu ajutorul ucenicilor a ridicat schitul Sfântul Ilie.

Paisie în Moldova

Înmulțindu-se numărul fraților care doreau să ducă viață de obște sub îndrumarea sa, Paisie s-a văzut nevoit să vină în Țările Române pline de mănăstiri mari și în 1763 cu 64 de ucenici a primit cu aprobarea domnitorului Grigorie Calimachi mănăstirea Dragomirna, ctitoria lui Anastasie Crimca. Această mănăstire care până atunci era aproape pustie, a început deîndată o viață nouă, venind numeroși monarhi: români, ruși și ucraineni, starețul Paisie

introducând viața de obște cerând respectarea cu sfințenie a pravilei călugărești. Apoi au început să se facă traduceri din scrierile Sfinții Părinți în limba slavă și română. În 1775, Paisie și obștea sa de 350 de frați au fost nevoiți să părăsească mănăstirea, datorită ocupației austriece și cu aprobarea mitropolitului Gavriil s-au așezat la mănăstirea Secu unde au stat 4 ani. În 1779, i s-a încredințat stăreția mănăstirii Neamț unde a continuat traducerile din scrierile Sfinților Părinți în limba română și slavă. Numărul manuscriselor păstrate din timpul lui Paisie este de aproape 300, dintre care vreo 40 scrise de el însușii. S-au ridicat noi chilii, o casă de oaspeți și un spital. Numărul viețuitorilor a ajuns foarte repede la 700 dintre care erau moldoveni, transilvăneni, munteni, ruși, ucraineni, greci, bulgari și chiar necreștini care au trecut la Ortodoxie. Cei mai deseamă ucenici paisieni au fost călugării Gherontie și Grigorie cunoscuți traducători de cărți teologice din grecește în românește, iar Grigorie mai târziu a ajuns mitropolit al Ungrovlahiei. În duhul lui Paisie a trăit și marele mitropolit al Moldovei Veniamin Costachi. Astfel prin strădaniile starețului Paisie mănăstirea Neamț a ajuns un însemnat centru de cultură teologică ascetică. Starețul Paisie a murit la 15 noiembrie 1794 la 72 de ani și a fost îngropat în biserica mare a mănăstirii Neamț unde este și astăzi. Ucenicii pregătiți de el s-au răspândit în multe mănăstiri românești și în peste 100 de mănăstiri rusești ducând pretutindeni un duh nou de viață călugărească.

Starețul Gheorghe

Dintre ucenicii lui Paisie în Țara Românească cel mai deseamă a fost starețul Gheorghe de la mănăstirea Cernica și Căldărușani. Acesta era originar din Transilvania, ucenic al lui Paisie de la Athos, apoi în mănăstirile moldovene. În 1781 mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei i-a încredințat refacerea vieții monahale de la mănăstirea Cernica după rânduielile paisiene care era părăsită de 30 de ani, apoi i s-a încredințat stăreția mănăstirii Căldărușani. Cel mai deseamă dintre ucenicii lui a fost Calinic Cernicanul, ajuns mai târziu stareț al mănăstirii 1818-1850 și episcop al Râmnicului 1850-1868. Trecut în rândul sfinților de Sfântul Sinod al Bisericii noastre fiind pomenit pe 11 aprilie.

Concluzie

Privind la viața și faptele starețului Paisie putem spune că el a fost un mare dar pe care poporul ucrainean la făcut românilor în sec al XVIII-lea așa cum și noi le-am dăruit cu un veac și jumătate mai înainte pe Petru Movilă al Kievului. Călugăr cu viață superioară, bun organizator al vieții de obște, bun călăuzitor al numeroșilor săi ucenici pe care i-a îndemnat mereu la rugăciune, muncă, grijă pentru bolnavi, bătrâni, călători și traduceri din Sfinții Părinți pentru care starețul Paisie poate fi socotit ca al doilea înnoitor al monahismului românesc după Sfântul Nicodim de la Tismana.

Biserica Ortodoxă din Țara Românească în prima jumătate a sec. XIX

Mitropolitul Dionisie Lupu (1819-1821)

La sfârșitul regimului turco-fanariot scaunul Ungrovlahiei era ocupat de Dionisie Lupu care a fost mult timp stareț al mănăstirii Dealu și Tismana. Ca mitropolit a fost un mare sprijinitor al școlii lui Gheorghe Lazăr de la mănăstirea Sfântul Sava din București. În 1821 s-a retras, iar scaunul vacant a fost ocupat abia în ianuarie 1823 când a fost ales ierodiaconul Grigorie de la mănăstirea Căldărușani cunoscut ca mitropolit drept Grigorie Dascălul.

Mitropolitul Grigorie Dascălul (1823-1834)

Viața și activitatea

S-a născut în București în 1765 fiind numit la botez Gheorghe. A urmat cursurile vestitei școli de la Sfântul Sava unde a învățat temeinic limba latină și greacă dar mai ales teologia. În jurul anului 1790 s-a dus la mănăstirea Neamț unde a fost tuns în monarhism de însușii starețul Paisie, mai târziu fiind hirotonit ierodiacon. Ierodiaconul Grigorie și-a continuat activitatea la mănăstirea Neamț tălmăcind și tipărind multe cărți printre care a tipărit o traducere proprie „Adunare pe scurt a dumnezeieștilor dogme ale credinței" după un teolog grec, fiind scrisă la îndemnul episcopului Iosif al Argeșului care a semnat prefața. Apoi Grigorie a venit la București stabilindu-se la mănăstirea Antim, iar aici s-a retras la mănăstirea Căldărușani. La îndemnul mitropolitului Dionisie Lupu a tradus și tipărit la București „Cele șase cuvinte despre preoție ale Sfântului Ioan Gură de Aur" (1820) și „Cuvânt despre preoție al Sfântului Grigorie de Nazianz" (1821).

Activitatea lui Grigorie ca mitropolit

Alegerea sa ca mitropolit al Ungrovlahiei a avut loc în ianuarie 1823. Deși o viață întreagă se ocupase numai cu rugăciunea și cu tâlcuirea cărților mitropolitul Grigorie s-a dovedit a fi un ierarh destoinic realizând o seamă de lucruri vrednice de laudă și de pomenire. În primii ani de păstorire a completat scaunele vacante ale celor trei eparhii sufragane (Râmnic, Buzău și Argeș) cu vlădici români. A acordat o atenție deosebită școlilor stăruind ca fiecare eparhie să înființeze câte un seminar teologic și a trimis bursieri la studii în străinătate. A căutat să pună rânduială și în viața mănăstirilor închinate locurilor sfinte din Răsărit numind stareți români. În tot acest timp mitropolitul Grigorie a continuat cu aceeași râvnă activitatea de traducător. Dar izbucnirea unui război între Rusia și Turcia în 1828 a întrerupt activitatea pastorală și cărturărească a mitropolitului. În 1828 mitropolitul Grigorie a ajuns locțiitor de domn în locul lui Grigorie Ghica fugit din țară, dar a ajuns în conflict cu noua stăpânire și în februarie 1829 a fost înlăturat din scaun și trimis în surghiun la Chișinău. După încheierea păcii între ruși și turci (Adrianopol, 1829) i s-a îngăduit întoarcerea în țară în 1832 fiind nevoit să rămână la Buzău și în 1833 la mănăstirea Căldărușani după care în același an sa reîntors la București reocupându-și scaunul mitropolitan. Cu toate că era bătrân și bolnav a început din nou să poarte grijă de buna desfășurare a vieții bisericești, dar la 22 iunie 1834 a murit fiind îngropat lângă catedrala mitropolitană din București, iar după 7 ani a fost dus la mănăstirea Căldărușani și pus în gropnița mănăstirii.

Urmașii mitropolitului Grigorie

După moartea mitropolitului Grigorie 1834 conducerea mitropoliei a fost încredințată celor trei episcopi:

1. Neofit al Râmnicului care condusese mitropolia și când Grigorie a fost la Chișinău. A fost ales mitropolit în 1840-1849. Sub el s-a înființat seminarul central din București (1836), după care seminarul Râmnicu-Vâlcea (1837).
2. Chesarie al Buzăului 1825-1836 care a înființat și el un seminar la Buzău (1836).

3. Ilarion al Argeșului 1820-1821 și 1828-1845. A fost un ierarh cu o aleasă pregătire cărturărească, sprijinitor al răscoalei lui Tudor Vladimirescu și a înființat și el seminarul de la Curtea de Argeș (1836).

<u>Concluzie</u>

În ciuda vitregiilor prin care au trecut țara noastră după 1821 activitatea culturală bisericească a continuat în țara noastră în toată această vreme datorită în primul rând marelui cărturar Grigorie Dascălul.

Lupta clerului și credincioșilor din Transilvania pentru apărarea Ortodoxiei

Clerul și credincioșii care îmbrățișaseră unirea la 1701 și-au dat seama că prin „unire” erau amenințați să-și piardă credința strămoșească. De aceea îndată după 1701 a început lupta împotriva uniației care a durat foarte mult timp, luptă ce a fost susținută cu mult curaj și stăruință de preoți și credincioși înfruntând bătăi, temniță și chiar moarte mucenicească pentru a-și păstra credința strămoșească.

Visarion Sarai

Marile frământări și lupte împotriva uniației au început abia în 1744, când a venit în Transilvania călugărul Visarion Sarai. A fost într-o mănăstire din Slovenia unde a fost făcut preot. A călătorit la locurile sfinte, iar în 1744 a venit în Banat, în Transilvania ca să lupte împotriva uniației. El predica peste tot și îndemna pe credincioșii ortodocși să-și păstreze dreapta credință străbătând diferite locuri de pe valea Mureșului în părțile Devei, Orăștiei, Alba-Iulia izbutind să întoarcă multe sate de la uniație. Între Săliște și Sibiu a fost arestat, anchetat de autoritățile austriece de la Sibiu, apoi trimis la închisoarea din Deva, iar de aici la fioroasa temniță Kufstein, din Austria, unde a murit ca mărturisitor pentru Ortodoxie.

Țăranul Nicolae Oprea la Viena

Lupta începută de Visarion Sarai a fost a fost continuată de numeroși preoți și credincioși îndeosebi de cei din jurul Sibiului. Satele se împotriveau cu dârzenie unirii, alungau preoții uniți, refuzau slujbele preoților uniți și trimiteau credincioși în Țara Românească spre a fi hirotoniți preoți ortodocși. În 1748 un țăran din Săliște, Nicolae Oprea (Miclăuș) a fost trimis de credincioșii din părțile Sibiului cu o plângere la Viena prin care cereau să fie lăsați în vechea lor credință. În 1749-1750însoțit de alți preoți și credincioși transilvăneni au mai făcut două drumuri la Viena. În 1752 împreună cu preotul Moise Măcinic de la Sibiel a fost trimis din nou la Viena, dar îndată au fost arestați și închiși pe viață în temnița Kufstein.

Protopopul Nicolae Pop

Din Balomir de lângă Orăștie a pornit spre Curtea țarilor ruși din Petersburg pentru a ruga pe aceștia să intervină în favorul lor la curtea împărătească din Viena. Țarina Elisabeta a intervenit în acest la curtea din Viena dar fără rezultat. S-a întors în Țara Românească, s-a călugărit și a ajuns la mănăstirea Argeș egumen.

Ieromonahul Nicodim

Călugărit la Râmnic în 1750 a fost la Viena apoi de două ori la Petersburg după care s-a reîntors în Țara Românească ajungând și el egumen la o mănăstire.

Alți preoți luptători

- Preot Cosma Ghindean – în jurul anului 1755 a cutreierat 42 de sate înaintând o mulțime de plângeri ale credincioșilor pentru care a suferit 60 de săptămâni de temniță împreună cu soția care avea și un copil mic care a degerat.
- Preotul Ioan din Galeș (județul Sibiu) – a ajuns împotriva uniației în părțile Sibiului, Sebeșului, Orăștiei și Hunedoarei. A fost prins și închis la Kufstein.
- Protopopul Ioan Piuariu din Sadu (județul Sibiu) a fost prins și tuns în piața Sibiului rămânându-i numele de „Popa Tunsu”.

Răscoala lui Sofronie de la Cioara

Răscoala împotriva uniației a fost condusă Sofronie din satul Cioara (Alba) el ruga pe credincioși să alunge preoții uniți și să se întoarcă la creștinism. El mergea peste tot și convoca adunări de preoți și credincioși, întocmea memorii în care cerea un episcop ortodox, înapoierea bisericilor, eliberarea celor închiși pentru biserica ortodoxă, scutirea de dări a

preoților, etc. Răscoala lui Sofronie poate fi considerată o biruință deplină a Ortodoxiei în Transilvania, căci sute de sate au părăsit uniația. Pentru aceasta împărăteasa Maria Tereza a trimis în Transilvania pe generalul Buccow în 1761 cu armată cu misiunea să întărească unirea și să înăbușe orice mișcare împotriva ei. Acesta a trecut cu sila la uniație zeci de sate și a dat uniaților sute de biserici ortodoxe și a distrus cu tunurile peste 150 de mănăstiri ortodoxe. În schimb credincioșii ortodocși din Transilvania au avut un câștig care în același an li s-a trimis un episcop de origine sârbă Dionisie Novacovici care s-a stabilit la Rășinari, lângă Sibiu. În 1950 Sfântul Sinod la B.O.R a trecut în rândul sfinților pe Visarion, Sofronie și Nicolae Oprea, iar în 1992 pe Moise Măcinic și Ioan din Galeș pomeniți toți pe 21 octombrie.

Mitropolitul Veniamin Costachi

În primele patru decenii ale sec. al XIX-lea, scaunul mitropolitan al Moldovei a fost ocupat de unul din cei mai de seamă ierarhi pe care i-a avut biserica noastră în trecutul ei, mitropolitul Veniamin Costachi.

Viața

S-a născut la 20 decembrie 1768 în satul Roșiești (județul Vaslui), primind la botez numele de Vasile. Tatăl său, Grigorie Costache, zis Negel, provenea dintr-o veche familie din Moldova, un strămoș al său fiind vornicul Boldur, sfetnic al Ștefan cel Mare, iar mama sa, Maria, se trăgea din vechea familie Cantacuzino. A dobândit primele cunoștințe de carte în casa părintească de la un dascăl grec. Apoi a urmat pentru scurt timp cursurile școlii de la Trei Ierarhi din Iași. În 1784, adică la 15 ani a fost călugăr la Huși primind numele de Veniamin. A fost făcut diacon și foarte curând a trecut în slujba mitropoliei ca ieromonah și mare eclesiarh, apoi ca egumen al mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași. Paralel cu îndeplinirea acestor slujbe și-a îmbogățit mereu cunoștințele de carte prin studiul Sfintei Scripturi și a lucrărilor Sfinților Părinți dobândind o aleasă pregătire cărturărească. În 1792, episcopul Iacob Stamati de la Huși a fost ales mitropolit al Moldovei, în scaunul vacant a fost ales egumenul Veniamin de la Sfântul Spiridon, în vârstă de numai 23 de ani și jumătate. În 1796 a fost ales episcop la Roman unde a păstorit 7 ani. În 1803 a fost ales mitropolit al Moldovei în locul părintelui său sufletesc Iacob Stamati trecut la cele veșnice. Ca mitropolit a păstorit aproape 40 de ani cu două întreruperi 1808-1812 și 1821-1822. Ca mitropolit are trei activități mai importante:

- Întemeietor și îndrumător al școlilor bisericești și laice din Moldova;
- Activitatea culturală tipografică;
- Activitatea social-culturală.

Veniamin Costachi întemeietor și îndrumător al școlilor bisericești și laice din Moldova

Pentru întrunirea și luminarea clerului moldovean mitropolitul a înființat în 1803 un seminar la mănăstirea Socola de lângă Iași căruia i-a purtat o grijă deosebită aducând profesori destoinici din Transilvania. Apoi a devenit o școală românească de grad superior cu 8 ani de studiu la care se predau studii teologice și laice la un nivel ridicat. A înființat apoi o școală pentru maicile de la mănăstirea Agapia unde era stareță sora sa Ecaterina. Pe lângă aceasta maicile de la Agapia și Văratec erau îndatorate să se ocupe și cu lucrul de mână. În octombrie 1805 mitropolitul a organizat și o școală de cântări bisericești la Iași aducând la conducerea ei un renumit dascăl de psaltichie din Constantinopol. La îndemnul mitropolitului unul din bursierii săi, cărturarul Gheorghe Asachi a predat între 1814-1818 un curs de inginerie la Academia domnească din Iași punându-se astfel bazele învățământului politehnic la noi. Prin aceasta a vrut să dovedească profesorilor greci și boierilor moldoveni că se pot preda științe exacte și în limba română nu numai în greacă. După înlăturarea regimului turco-fanariot în 1821 s-au deschis noi perspective pentru dezvoltarea culturii și a învățământului de toate gradele. În toamna anului 1824 mitropolitul a deschis la Mănăstirea Trei Ierarhi o școală impunătoare (elementară) cu limba de predare româna. În 1828 prin strădaniile mitropolitului și ale lui Gheorghe Asachi, pe lângă școală impunătoare sa mai organizat o școală „normală” cu doi ani de studii și un gimnaziu cu 4 ani de studii. Școala de la Trei Ierarhi s-a numit și „vasiliană” după Vasile Lupu. În noiembrie 1834 prin strădaniile acelorași doi mari ctitori ai învățământului român s-au deschis la Iași cursurile unei academii, numită Academia Mihăileană, numele domnitorului Mihail Sturza. Academia cuprindea: o facultate de filozofie cu doi ani de studii, o facultate juridică cu 3 ani de studii, cursuri de inginerie, economie, filologie, arte frumoase. A fost înzestrată cu: bibliotecă, laboratoare, muzeu de științe naturale și internat. Mitropolitul Veniamin și Gheorghe Asachi au izbutit să deschidă la Iași în 1834

prima școală publică pentru „fetele orășenilor”, paralel s-au ocupat și de deschiderea unor școli „ținutale”, în diferite orașe ale Moldovei: Roman, Huși, Botoșani. În 1841 în urma demersurilor lor s-a deschis la Iași prima școală de artă și meserii din Moldova, care a pregătit primii tehnicieni români. În timpul arhipăstoriei sale mitropolitul Veniamin a trimis numeroși tineri la studii în Apus ca și în Grecia, Rusia, Școala Sfântul Sava din București, între ei Gheorghe Asachi cu studii la Viena și Filaret Scriban cu studii la Kiev. În tot acest timp mitropolitul Veniamin a dus o luptă dârză pentru păstrarea și promovarea limbii române în școlile întemeiate de el, împotriva boierimii care vroiau păstrarea limbii grecești sau a celei franceze.

Veniamin Costachi – activitatea cultural-tipografică

Mitropolitul Veniamin a organizat și înzestrat două tipografii : una la mitropolie și alta la mănăstirea Neamț (1807). În acestea s-au tipărit în cursul păstoriei sale zeci de lucrări, fie traduse de el, fie lucrări ale altora tipărite sub îndrumarea sau cu cheltuiala sa. În ce privește literatura teologică mitropolitul Veniamin a acordat o atenție deosebită traducerilor din Sfinții Părinți astfel: prin osteneala marelui ierarh cărturar au fost traduse și au văzut lumina tiparului: „Tâlcuirea celor Șapte Taine (Iași, 1807)”, „Chiriacodromionul lui Nichifor Theotochis (Neamț, 1811)”, „Adoleshia Filotheos, adecă îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu de Evghenie Vulgaris, 5 volume (Iași, 1815-1819)”, „Istoria Vechiului și Noului Testament, 3 volume (Iași, 1824)”, „Istoria bisericească a arhiepiscopului Meletie al Atenei, 4 volume (Iași, 1841-1843)”, „Pidalionul (Neamț, 1844) care era o colecție de canoane”, „Piatra scandelei de Ilie Miniat (Iași, 1844) și altele. Dintre multele traduceri rămase după el în manuscris câteva au văzut lumina tiparului după moartea sa: „Tâlcuirea Psaltirii de Euthimie Zigaben, 2 volume (Iași, 1850-1862)”, „Istoria bisericească a lui Teodoret al Cirului (București, 1894)”, „Cele 14 trimiteri ale Sfântului Apostol Pavel de Teofilact al Ohridiei, 3 volume (București, 1904-1906)”. Dintre cele peste 130 de cărți tipărite cu cheltuiala sau la îndemnul mitropolitului multe au prefețe scrise de el „Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin (Iași, 1806)” și „Viețile Sfinților în 12 volume, traduse de un ierodiacon Ștefan după Sfântul Dimitrie al Rostovului (Neamț, 1807-1815), apoi numeroase manuale didactice pentru școlile înființate de el, cărți de slujbă și altele. Pentru a înfăptui această măreață operă culturală mitropolitul a avut întotdeauna lângă el numeroși ostenitori mai ales dintre călugării de la mănăstirea Neamț. Așadar prin tipăriturile sale mitropolitul a adus o contribuție importantă atât la dezvoltarea teologiei noastre cât și la dezvoltarea limbii literare românești.

Activitatea social-culturală

Această operă era însoțită de o credință puternică în Dumnezeu și de o nemărginită dragoste față de oameni. Întreaga sa avere atât moștenită de la părinți cât și cea câștigată a dat-o celor lipsiți. Încă din tinerețea sa ca egumen la Sfântul Spiridon a venit în ajutorul celor bolnavi căci mănăstirea avea și un spital. Ca episcop de Roman a înființat în acest oraș un spital cu o farmacie. Pentru întreținerea lor a fost nevoit să se împrumute cu 80 de pungi cu bani, pe care s-a obligat să-i plătească din veniturile sale viitoare. Dintr-o condică de cheltuieli a mitropoliei se constată că erau plătiți diferiți medici din oraș pentru îngrijirea multor oameni săraci. De altfel el mărturisea în fața boierilor „chemarea mea este să fiu părintele tuturor, mai cu seamă al văduvelor, orfanilor și săracilor”. Pentru credincioșii săi din Iași dar și pentru fala mitropoliei în 1833 a pus temelia actualei catedrale mitropolitane terminată în 1887 de mitropolitul Iosif Naniescu. Mitropolitul a jucat și un important rol politic fiind în 1821 după plecarea ultimului domn fanariot locțiitor de domn. Ca președinte al divanului Țării sau al adunării obștești și-a spus cuvântul în cele mai însemnate probleme ale țării. A participat și la alcătuirea regulamentului organic al țării. Din pricina evenimentelor politice a fost nevoit să-și părăsească scaunul în două rânduri 1808-1812 s-a retras la mănăstirea Neamț și în 1821 la Colincăuți, când au pătruns turcii în Moldova.

Sfârșitul Mitropolitului Veniamin

În urma unor neînțelegeri cu domnitorul Mihail Sturza s-a retras din scaunul mitropolitan în ianuarie 1842 la mănăstirea Slatina, unde a murit la 18 decembrie 1846 la 78 de ani fiind îngropat lângă biserica mănăstirii Slatina, iar în 1886 a fost mutat în catedrala mitropolitană din Iași.

Concluzie

Privind la viața și strădaniile lui ne dăm seama cât de îndreptățite sunt cuvintele scrise de el în testamentul său „Totul ce mi-a stat în putință am făcut, și cu sfatul și cu fapta, ca să sporesc și sufletește și materialicește înflorirea Bisericii și a Patriei”.

Mitropolitul Andrei Șaguna

După moartea episcopului Vasile Moga în 1846 a fost numit ca vicar general al episcopiei ortodoxe române din Transilvania, arhimandritul Andrei Șaguna, aflat pe atunci în slujba mitropoliei ortodoxe sârbe din Carloviț.

Viața și activitatea până la 1848

Andrei Șaguna s-a născut în orașul Mișcolț din Ungaria la 20 decembrie 1808 în familia negustorului de origine aromână Naum Șaguna și Anastasia. A primit la botez numele de Anastasie. A început învățătura la școala elementară „greco-valahă" din Mișcolț și Pesa (azi Budapesta). În 1826 s-a înscris la universitatea din Pesa studiind filosofia și dreptul. În 1829 a plecat la Vârșeț (azi Iugoslavia) unde a făcut studii de teologie ortodoxă. Datorită aleselor sale însușiri îndată după terminarea studiilor mitropolitul Ștefan Stratimirovici l-a numit profesor de teologie și secretar al Consistoriului Mitropoliei sârbe din Carloviț. Aici a fost uns în monahism în 1833 sub numele de Andrei și a fost hirotonit diacon și preot. A ajuns apoi profesor la secția românească a seminarului teologic din Vârșeț. Consilier al episcopiei de acolo, arhimandrit și egumen al mănăstirii Hopovo și Covil amândouă sârbești. Anul 1846 a însemnat o piatră de hotar în viața tânărului arhimandrit Andrei căci de atunci și-a început activitatea în mijlocul românilor transilvăneni. După ce a lucrat doi ani ca vicar general al episcopiei Sibiului în decembrie 1847, un sinod electoral întrunit la Turda la ales episcop fiind hirotonit de către mitropolitul Iosif Raiacici.

Activitățile lui Andrei Șaguna

- **Activitatea organizatoric-bisericească**;
- **Activitatea cultural școlară**;
- **Activitatea politico-națională**.

- **Activitatea organizatoric-bisericească**

Șaguna intenționa să înceapă lucrările de reorganizare a bisericii ortodoxe chiar din anul 1848 dar izbucnind revoluția n-a mai putut-o face. Însă în anul următor a început demersurile pentru reînființarea vechii mitropolii ortodoxe a Transilvaniei desființată în anul 1701. În acest scop a redactat trei memorii în care arăta necesitatea reînființării mitropoliei ortodoxe. În 1850 a convocat la Sibiu primul sinod al eparhiei sale la care au luat parte 24 preoți și 20 de mireni (între care și Avram Iancu), în care s-a cerut de asemenea reînființarea mitropoliei. Lucrurile nu s-au rezolvat ușor fiind nevoie de noi memorii și discuții prin care să convingă pe mitropolitul sârb Iosif Raiacici să-și de-a consimțământul pentru ieșirea bisericii din Transilvania de sub jurisdicția Carlovițului ca apoi să se obțină din partea curții imperiale din Viena aprobarea pentru reînființarea mitropoliei. Între timp Șaguna a convocat alte două sinoade 1860 și 1864 care au exprimat din nou această dorință. În sfârșit după o acțiune dusă timp de 15 ani la 24 decembrie 1864 împăratul din Viena a încuviințat reînființarea vechii mitropolii ortodoxe a Transilvaniei cu reședința la Sibiu și numirea lui Andrei Șaguna ca arhiepiscop și mitropolit. Noua mitropolie avea ca eparhii sufragane Aradul și Caransebeșul. După aceasta era necesară întocmirea unei legi după care să se conducă biserica autonomă a Transilvaniei. Pentru aceasta Andrei Șaguna a convocat la Sibiu în toamna anului 1868 un congres național bisericesc al românilor ortodocși din întreaga mitropolie. Congresul a discutat un proiect prezentat de Șaguna pe care la primit cu mici modificări sub denumirea de „Statutul organic al B.O.R din Transilvania". Ideea de bază a statului era sinodalitatea sau colaborarea dintre clerici (1/3) și mireni (2/3) în toate cele trei sectoare ale administrației bisericești: parohia, protopopia, eparhia. Din acest statut care a stat apoi la baza altor legiuiri ale bisericii noastre se desprinde limpede spiritul de organizator al lui Șaguna. Prin statutul

organic s-a recunoscut autonomia bisericii ortodoxe a Transilvaniei înlăturându-se astfel amestecul habsburgic în treburile ei interne.

- **Activitatea cultural-școlară**

Mitropolitul Andrei Șaguna a dus o muncă neobosită pentru slujirea poporului român prin cultură, mai ales prin școlile primare confesionale. Aceste școli erau sub conducerea bisericii, învățătorii lor fiind absolvenți ai Institutului pedagogic din Sibiu condus tot de biserică. Preoții parohi funcționau ca directori ai acestor școli, iar protopopii ca inspectori ai școlilor din protopopiatul lor. La sfârșitul arhipăstoriei sale erau numai în arhiepiscopia Sibiului peste 800 de școli primare confesionale din care mai mult de jumătate înființate de el. S-a îngrijit și de cele necesare școlilor: clădiri, manuale, material didactic, programe analitice, etc. Numărul manualelor scrise la îndemnul lui Șaguna au fost de aproape 20. Atenția marelui mitropolit s-a îndreptat și spre alte tipuri de școli. În 1851 a înființat un gimnaziu la Brașov, 1868 un gimnaziu inferior la Brad, 1850 a înființat Institutul Teologic Pedagogic la Sibiu. Pentru pregătirea cadrelor didactice necesare a trimis absolvenți la studii de specializare în alte țări Europene. O faptă de seamă pe plan cultural este și înființarea la Sibiu în 1853 a ziarului „Telegraful Român” care apare până astăzi, apoi înființarea asociației Astra (Asociația Transilvană pentru cultura și literatura poporului român) 1861, fiind ales președinte Șaguna.

- **Activitatea pe plan politic-național**

Îndată după hirotonia întru arhiereu a condus împreună cu episcopul unit de la Blaj marea de pe Câmpia Libertății de la Blaj 3/15 mai 1848. Adunarea după ce a formulat revendicările l-a ales pe Șaguna în fruntea unei delegații de 30 de membri între care și preoți care să prezinte curții din Viena hotărârile și dorințele națiunii române din Transilvania. A murit la 16/28 iunie 1873 fiind înmormântat lângă biserica din Rășinari. Întreaga sa avere a lăsat-o arhiepiscopiei Sibiului „Spre scopuri bisericești, școlare și filantropice”.

Concluzie

Văzând pe scurt bogata activitate a mitropolitului Andrei Șaguna constatăm că deși a activat într-un climat politic nefavorabil, totuși a reușit să ridice Biserica Ortodoxă din Transilvania din umilința în care se găsea la o strălucire pe care n-a cunoscut-o până atunci. Om de cultură superioară, organizator neîntrecut al Bisericii, îndrumător al învățământului școlar de toate gradele, diplomat iscusit păstrător cu dragoste adâncă față de fiii săi sufletești, mitropolitul Andrei Șaguna poate fi considerat drept cel mai de seamă ierarh pe care l-a avut Biserica Ortodoxă din Transilvania în trecutul ei.

Biserica Ortodoxă din România în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza

După revoluția din 1848 un eveniment de seamă în istoria țării noastre a fost unirea din 1859 a celor două principate Moldova și Muntenia într-un singur stat România punându-se bazele statului român modern.

Clerul și unirea principatelor

La realizarea unirii din 1859 și-au adus contribuția și slujitori ai bisericii ortodoxe din Muntenia și Moldova. Cei doi mitropoliți de atunci Nifon Rusescu al Țării Românești și Sofronie Miclescu al Moldovei au fost președinți ai divanurilor ad-hoc din 1857 în care s-a cerut unirea celor două principate precum și președinți ai adunărilor elective care au ales pe Cuza ca domn al Moldovei pe 5 ianuarie 1859 și apoi al Țării Românești pe 24 ianuarie 1859. Alături de ei au propovăduit ideea unirii celor două țări și alți clerici ortodocși alături de ceilalți fruntași ai luptei naționale și sociale pentru unirea celor două țări.

Primele schimbări în vița bisericească sub Alexandru Ioan Cuza

După realizarea unirii principatelor române în viața bisericească au avut loc o seamă de reforme care au dus la schimbări profunde în viața bisericii din noul stat România. Primele schimbări s-au produs în însăși ierarhia bisericească. În urma unirii existau două scaune mitropolitane la București și Iași fiecare cu eparhiile sufragane Râmnic, Buzău, Argeș și Roman și Huși. La 19 iunie 1859 guvernul a numit pe arhimandritul Dionisie Romanov ca locțiitor de episcop la Buzău. În noiembrie 1864 printr-un decret domnesc s-a înființat episcopia Dunării de Jos încredințată arhiereului Melchisedec Ștefănescu ca locțiitor. Până în 1865 majoritatea scaunelor vlădicești erau ocupate de locțiitori excepție făcând scaunul mitropolitan din București și cel episcopal de la Râmnic. În 1859 guvernul a hotărât trecerea în administrarea ministerului cultelor a averii unor mănăstiri neînchinate: Neamț, Secu, Agapia, Văratic, etc. În 1863 s-a petrecut același lucru și în Țara Românească. În 1860 pe baza unui decret domnesc au fost transformate în biserici parohiale două mănăstiri și 37 de schituri din Moldova. În cursul domniei lui Cuza s-a încercat și o reorganizare a învățământului teologic. Astfel în 1860 s-a înființat o facultate de teologie în cadrul universității din Iași care a fost desființată în 1864 când s-a prevăzut trecerea seminariilor în grija statului. În fiecare eparhie funcționa câte un seminar de gradul I cu patru clase, iar la București și Iași câte un seminar de gradul II cu șapte clase. Spre sfârșitul anului 1864 s-a dat un decret prin care se reglementa problema monahismului în sensul că nu mai puteau fi călugăriți decât cei cu studii teologice și vocație, iar din rândul credincioșilor puteau fi călugăriți bărbați de cel puțin 60 de ani și femeile de cel puțin 50 de ani.

Sinoadele lui Cuza

La 3 decembrie 1864 s-a promulgat „Decretul organic” pentru înființarea unei autorități sinodale centrale urmărindu-se înfăptuirea unificării bisericești în noul stat. Până atunci cele două biserici erau lipsite de autoritate sinodală fiind dependente de Patriarhia din Constantinopol. De aceea prin primul articol al acestei legi se declara independența Bisericii Ortodoxe Românești. Existând deci o biserică dependentă în mod firesc ea avea nevoie de un sinod. Ca atare al doilea articol al legii prevedea formarea unui sinod general al B.O.R precum și câte un sinod pentru fiecare eparhie. Ca urmare a acestei legi la începutul anului 1865 Cuza a acordat mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei titlul de „Primat al României”, lucru absolut necesar pentru întărirea unificării administrației bisericești din noul stat. Se înțelege că proclamarea independenței bisericii noastre față de patriarhia ecumenică a rămas fără rezultat. Situația B.O.R și a episcopilor numiți prin decret s-a rezolvat definitiv abia în

1872 când s-au pus bazele canonice ale sfântului sinod care au rămas până astăzi în biserica noastră.

Secularizarea averilor mănăstirești

A fost o lege de mare folos bisericii și țării. Se știe că din cauza situației grele în care se aflau bisericile ortodoxe de limbă greacă din Imperiul Otoman, domnii români au început încă din sec. XVI să închine unele din locașurile ridicate și înzestrate de ei mănăstirilor sau patriarhiilor din Răsărit. Deci o parte din veniturile mănăstirilor noastre era pentru întreținerea și ajutorarea clerului grec din Răsărit. Cu timpul din cauza nepăsării și lăcomiei călugărilor greci care administrau mănăstirile închinate acestea au ajuns într-o stare de ruinare. Pentru aceasta s-a încercat în mai multe rânduri îndreptarea acestei situații dar n-a putut fi rezolvată decât în timpul domniei lui Cuza. Astfel în tot cursul anului 1863 s-au luat diferite măsuri împotriva egumenilor și călugărilor greci. În decembrie 1863 guvernul lui Cuza condus de Kogălniceanu, ministru al cultelor fiind Dimitrie Bolintineanu a depus în Camera Deputaților un proiect prin care se hotăra secularizarea tuturor averilor mănăstirești fie închinate, fie neînchinate. Proiectul a fost admis cu mare entuziasm și egumenii greci erau îndatorați să restituie statului toate obiectele de artă și documentele mănăstirilor. În felul acesta a intrat în patrimoniul statului un sfert din întreg teritoriul țării stăpânit până atunci în cea mai mare parte de străini. Legea secularizării a produs o mulțumire generală în întreaga țară reușindu-se ca în anul următor să se facă împropietărirea țăranilor clăcași. Prin reforma agrară din 1864 s-au dat și bisericilor parohiale câte 8,5 ha de pământ acolo unde era cu putință.

Concluzie

Analizând legile care reglementau problemele bisericești date de Cuza Vodă constatăm că erau foarte progresiste pentru acel timp fiind cerute de însăși schimbările adânci petrecute în viața țării.

B.O.R între 1866-1918. Recunoașterea Autocefaliei

1. Viața bisericească după 1866

Situația din biserica noastră a continuat și după înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza de la domnie în 1866. În 1872 conducerea de stat a adoptat „legea organică” pentru alegerea mitropoliților și episcopilor precum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române. Prin „Legea organică” s-au pus bazele Sfântului Sinod al B.O.R care era format din cei șase episcopi de: Râmnic, Buzău și Argeş, Roman, Huși, Galați la care se adăugau opt arhierei titulari de fiecare eparhie pe numele unui oraş. În fruntea sinodului se afla mitropolitul Ungrovlahiei care din 1865 avea titlul de „Primat”, mitropolitul Nifon al Țării Românești (1865-1875). Sinodul se întrunea la București în două sesiuni pe an, primăvara și toamna, având ca atribuții problemele spirituale disciplinare și judecătorești. Mitropolitul Nifon a încunoștințat pe patriarhul ecumenic despre această lege trimițându-i un exemplar, dar n-a primit nici un răspuns, la ceea ce s-a interpretat ca o aprobare tacită a legii. Legea avea însă o mare scădere care a dăinuit în B.O.R până după 1918 și anume alegerea mitropoliților și episcopilor era încredințată unui colegiu alcătuit din membrii Sfântului Sinod și din toți deputații și senatorii în funcțiune, adesea nerecunoscători ai problemelor bisericești astfel încât alegerea vlădicilor a stat sub influența intereselor politice ale timpului. Doar arhiereii titulari erau aleși de Sfântul Sinod și întăriți de senatori. În anii care au urmat s-au întocmit numeroase regulamente care urmăreau să pună rânduială în diferite sectoare din viața noastră bisericească. O realizare de seamă a mitropolitului Nifon a fost întemeierea seminarului Nifon din București din 1972, întemeindu-se din banii săi, fiind administrat de el cât a trăit, iar după moartea de către epitropie pusă sub conducerea mitropolitului „Primat”. De la 1 octombrie 1874 a început să se publice la București revista B.O.R, organul oficial al Sfântului Sinod care apare până azi. După moartea mitropolitului Nifon în 1875 în scaunul rămas vacant, a fost ales mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei în timpul căruia s-au petrecut alte fapte de seamă.

2. Recunoașterea Autocefaliei 1885

După dobândirea independenței de stat în 1877 a crescut și prestigiul ei în afara granițelor sale, totodată a crescut și autoritatea bisericii noastre încât era necesară acum dobândirea independenței sau autocefalia. După 1880 a urmat un schimb de scrisori între mitropolitul Primat Calinic și patriarhul ecumenic de Constantinopol în vederea recunoașterii acestei Autocefalii, dar patriarhul ecumenic se opunea nemulțumit de unele măsuri luate în biserica noastră fără consimțământul său. Exemplu: la 25 martie 1882 s-a sfințit pentru prima dată la noi Sfântul Mir în biserica mitropolitană din București. Peste câteva zile la 9 martie 1882 s-a depus în Parlamentul României un proiect pentru reforma legii sinodale prin care se exprima dorința ca mitropolitul Primat să fie ridicat la treapta de patriarh al României. Lucrurile însă nu s-au schimbat până în 1885 când a ajuns patriarh ecumenic Ioachim al IV-lea (1184-1886). În aprilie 1885 mitropolitul primat Calinic Miclescu a trimis o scrisoare patriarhului ecumenic Ioachim însoțită de o scrisoare a ministrului cultelor prin care cereau recunoașterea Autocefaliei bisericii noastre potrivit rânduielilor canonice ale bisericii Răsăritului. Patriarhul a răspuns mitropolitului Primat și ministrului la 25 aprilie 1885 arătând că a luat în considerare împreună cu membrii sinodului său cererea B.O.R pe care o recunoștea ca Autocefală. S-a dat în aceeași zi Tomosul (actul) de Autocefalie semnat de Patriarh și de 10 membrii ai Sinodului Patriarhal. Tot atunci s-a comunicat tuturor Bisericii Ortodoxe surori, recunoașterea Autocefaliei B.O.R. În felul acesta după lupte și frământări care au durat aproape un sfert de veac, biserica noastră a intrat în rândul Bisericilor Autocefale cu care păstra unitatea dogmatică și canonică, aducându-și contribuția la ridicarea prestigiului întregii Ortodoxii. În timpul păstoririi mitropolitului Calinic s-a înființat în 1881

Facultatea de Teologie din București care din lipsă de fonduri peste doi ani s-a închis cursurile reluându-se abia în 1884 cu un număr redus de studenți și profesori. La stăruințele mitropolitului Calinic a luat ființă în 1882 tipografia cărților bisericești din București care își continuă activitatea până astăzi (I.B.M). După moartea mitropolitului Calinic în locul său au urmat:

- Iosif Gheorghian (1886-1893 și 1896-1909);
- Ghenadie Petrescu (1893-1896);
- Atanasie Mironescu (1909-1911);
- Conon Arămescu (1912-1918).

Din cauza amestecului partidelor politice toți acești vlădici au fost nevoiți să-și părăsească scaunul mitropolitan Primat și să se retragă la Cernica și Căldărușani. Sub acești patru mitropoliți primați s-au dat noi legi privind viața bisericească dintre care ce-a mai de seamă a fost legea clerului mirean și a seminariilor din 1893.

3. <u>Restaurarea monumentelor istorice</u>

În a doua jumătate a sec. XIX statul a început o acțiune de restaurare a unor monumente istorice care ajunseseră în ruină. Astfel au fost restaurate radical sub conducerea unui arhitect francez Andre Lecomte du Nouy biserica mănăstirii Argeș, bisericile Sfinții Trei Ierarhi și Sfântul Nicolae Domnesc din Iași, Sfântul Dumitru din Craiova și vechea mitropolie din Târgoviște. Dar arhitectul francez s-a îndepărtat mult de monumentul original folosind metode de restaurare pe radicale.

Patriarhii României

- ✓ Miron Cristea (1925-1939);
- ✓ Nicodim Munteanul (1939-1948);
- ✓ Justinian Marina (1948-1977);
- ✓ Iustin Moisescu (1977-1986);
- ✓ Teoctist Arăpaşu (16 noiembrie 1986-30 iulie 2007);

Nicodim Munteanul (1864-1948)

După moartea patriarhului Miron Cristea la 6 martie 1939 scaunul de întâi stătător al B.O.R a fost ocupat de patriarhul Nicodim Munteanul. S-a născut în satul Pipirig din Piatra-Neamț, a învățat la seminarul Veniamin din Iaşi, apoi la Academia Teologică din Kiev. Întors de la studii a fost director de seminar și vicar la Galați, arhiereu, vicar al Mitropoliei Moldovei și episcop la Huși (1912-1923) de unde s-a retras ca stareț la mănăstirea Neamț (1924-1935) după care a fost ales mitropolit al Moldovei (1935-1939). A condus B.O.R în calitate de patriarh din 1939 până la moartea sa 27 februarie 1948. A fost un bun teolog rămânând de el zeci de lucrări de teologie și broșuri originale sau traduceri din limba rusă. El a tipărit o nouă traducere a biblie 1944.

B.O.R după 1948 Patriarhul Justinian

Ioan Marin s-a născut la 22 februarie 1901 în comuna Cermegeşti județul Vâlcea din Vâlcea din familie de țărani. A primit numele de Ioan, a făcut seminarul teologic la Râmnicu-Vâlcea după care a fost numit învățător în satul Olteanca, transferat apoi în satul Băbeni. În 1924 a fost făcut preot apoi s-a înscris la facultatea de teologie din București devenind licențiat în 1929. În 1932 a fost detaşat ca preot la catedrala episcopală din Râmnicu-Vâlcea numit și director al seminarului. În 1933 a fost numit preot paroh la biserica Sfântul Gheorghe din Vâlcea păstorind până în 1940. La 30 iulie 1945 Sfântul Sinod l-a ales arhiereu, vicar al mitropoliei Moldovei. A fost tuns în monahism sub numele de Justinian apoi hirotonit arhiereu cu numele de Vasluian. În anul 1947 în urma retragerii lui din scaun a mitropolitului Irineu Mihălcescu a fost numit arhiepiscop și mitropolit apoi a fost mitropolit al Moldovei în decembrie 1946. În urma morții patriarhului Nicodim (27 februarie 1948), colegiul electoral la ales la 27 mai 1948 patriarh al B.O.R, iar la 6 iunie a fost instalat ca patriarh al B.O.R. O dată cu alegerea sa a început o nouă epocă în istoria B.O.R plină de realizări și fapte mărețe săvârșite sub îndrumarea patriarhului Justinian. Realizările Patriarhului Justinian:

- Noua legislație bisericească (statul și regulamentele bisericești);
- Reîntregirea B.O.R de la 21 octombrie 1948.

Patriarhul Iustin Moisescu

Sa născut la 5 martie 1910 în satul Cândești județul Argeș în familia unui învățător căzut pe câmpul de luptă în 1917. A urmat cursurile seminarului teologic din Câmpulung, apoi a fost trimis de patriarhul Miron la Facultatea de Teologie din Atena devenind licențiat în 1934, apoi a făcut facultatea romano-catolică din Strasbourg (1934-1936), apoi din nou la Atena unde a obținut titlul de doctor în teologie în 1936. Reîntors în țară a fost profesor la seminarul Nifon, iar în 1938 a fost profesor de Noul Testament la Varşovia. S-a reîntors apoi în țară ca profesor de Noul Testament la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1940-1946), apoi la Facultatea de Teologie din București. La 26 februarie 1956 a fost ales mitropolit al Ardealului unde a înființat revista „Mitropolia Ardealului" care apare și astăzi. La 10 ianuarie 1957, a fost ales mitropolit al Moldovei păstorind 20 de ani, desfăşurând o bogată activitate, restaurând mai multe mănăstiri și biserici, monumente istorice. La 21 iunie 1977 colegiul electoral bisericesc a ales ca mitropolit al Moldovei pe doctorul Iustin Moisescu, iar la 19 iunie 1977 în prezența membrilor Sfântului Sinod și a altor biserici creștine și reprezentanților

statului a avut loc înscăunarea ca patriarh a lui Iustin Moisescu. A publicat numeroase lucrări între care: „Evagrie din Pont în grecește teză de doctorat", „Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Gură de Aur", „Originalitatea parabolelor Mântuitorului", „Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Atena", „Ierarhia bisericească în epoca apostolică". La Iași a publicat numeroase lucrări printre care volumul „Monumente istorice bisericești din mitropolia Moldovei și Sucevei", „Psaltirea în versuri a lui Dosoftei". Ca mitropolit al Moldovei a fost delegat de Sfântul Sinod să reprezinte biserica noastră la zeci de congrese și întruniri intercreștine. Pe tărâm obștesc a fost deputat în M.A.N începând cu 1957 în toate legislaturile și membru în consiliul F.D.U.S. Patriarhul Iustin a murit la 31 iulie 1986, fiind îngropat în catedrala patriarhală din București.

Patriarhul Teoctist Arăpașul

Îndată după moartea patriarhului Iustin, mitropolitul Teoctist al Moldovei a devenit locțiitor de patriarh. La 9 noiembrie 1986 colegiul electoral bisericesc la ales în scaunul vacant de patriarh al B.O.R, iar la 16 noiembrie 1986 a avut loc înscăunarea Prea Fericirii Sale ca Patriarh în prezența Sfântului Sinod, a delegațiilor de peste hotare și a autorităților. Cel de-al cincilea patriarh al bisericii noastre este originar din satul Tocileni, județul Botoșani, la 7 februarie 1915, a intrat de tânăr în viața bisericească frate de mănăstire la Vorona și Neamț și s-a călugărit sub numele de Teoctist la mănăstirea Bistrița, pentru care a fost hirotonit ierodiacon în 1937, a urmat cursurile seminarului monahal de la Cernica, apoi la Facultatea Teologică din București, obținut titlul de licențiat în 1945, în același an hirotonit ieromonah și transferat la centrul mitropolitan din Iași ca preot slujitor și mare eclesiarh al catedralei, arhimandrit și exarh al arhiepiscopiei Iașilor și vicar al arhiepiscopiei Iașilor. În martie 1950 la propunerea patriarhului Justinian Marina a fost ales episcop vicar patriarhal cu titlul Botoșăneanul, iar între anii 1950-1954 a fost rector al Institutului Biblic din București. În 1962 a fost ales episcop al Aradului, iar în 1973 mitropolit al Olteniei, după care mitropolit al Moldovei și Sucevei, fiind li locțiitor al mitropoliei Ardealului în 1982. Este unul dintre reprezentanții de seamă ai ecumenismului românesc, a făcut parte din mai multe delegații sinodale care au vizitat patriarhia Rusă, Sârbă, Bulgară, a Constantinopolului și a Ierusalimului. A publicat numeroase studii, conferințe, cuvântări pastorale, dări de seamă în revistele B.O.R, „Glasul bisericilor", „Mitropolia Banatului", „Mitropolia Olteniei", „Mitropolia Moldovei și Sucevei". O parte din ele au fost strânse în trei volume sub titlul „Pe treptele slujirii creștine". A publicat o lucrare a mitropolitului Iacob Putneanul, apoi cărți de rugăciuni. Apoi a apărut o ediție critică „Dumnezeiasca liturghie" a mitropolitului Dosoftei precum și monografii. A continuat după Iustin restaurarea vechilor monumente din arhiepiscopia Iașilor: Putna, Bistrița, Râșca, Slatina, Probota și Vorona. S-au ridicat numeroase biserici de mir, adevărate monumente de artă în diferite parohii, altele restaurate sau împodobite, cu picturi, făcându-le și în celelalte eparhii.